

INDEKS DJEČIJE ZAŠTITE 2.0

BOSNA I HERCEGOVINA 2019.

Mjerenje napora vlade da zaštiti djevojčice i dječake

Zahvala

Upućujemo iskrenu zahvalnost svim vladinim i nevladinim akterima koji su sudjelovali i doprinijeli prikupljanju podataka i razvoju Indeksa dječije zaštite 2.0 za BiH, pokazujući predanost kontinuiranom napretku u ostvarivanju nekih od najvažnijih i najznačajnijih obaveza koje država može preuzeti.

Zaštita autorskog prava

© Sva prava zadržana. World Vision International, u partnerstvu sa ChildPactom. Nijedan dio ove publikacije ne može se reproducirati u bilo kojem obliku bez odgovarajućeg citata koji identificira ime izvora, partnere i godinu izdavanja.

O Mreži “Snažniji glas za djecu”

“Snažniji glas za djecu” (SGD) okuplja 20 organizacija civilnog društva koje rade s djecom i za djecu, pružajući različite usluge i aktivnosti. SGD je formirana 2009. godine, s ciljem jačanja uticaja organizacija civilnog društva na lokalnom, nacionalnom i međunarodnom nivou i zalaganja za promociju i implementaciju Konvencije o pravima djeteta.

Glavne aktivnosti Mreže uključuju promociju učešća djece, praćenje stanja prava djece u zemlji i zagovaranje za sveukupno poboljšanje kvaliteta života djece u Bosni i Hercegovini. SGD je član Regionalne koalicije za zaštitu djece ChildPact¹. Udruženje “Naša djeca” Sarajevo koordinira aktivnosti Mreže.

O World Visionu u Bosni i Hercegovini

World Vision je globalna hrišćanska organizacija za pomoć, razvoj i zagovaranje, posvećena radu s djecom, porodicama i zajednicama kako bi prevladali siromaštvo i nepravdu i dostigli svoj puni potencijal. World Vision radi u skoro 100 zemalja, služeći svim ljudima bez obzira na religiju, rasu, etničku pripadnost ili spol. U Bosni i Hercegovini World Vision radi od 1994. godine, provodeći programe razvoja zajednica, hitnu pomoć i promicanje pravosudnih programa za dobrobit djece i njihovih porodica, s posebnim naglaskom na najranjivije.

Dosežući do trećine stanovništva zemlje, dosadašnje intervencije World Visiona BiH doprinijele su poboljšanju dječije zaštite i dobrobiti, pristupu zdravlju, kvalitetnom obrazovanju i životnim vještinama, poboljšanju životnih uslova u porodici i odgovora na prirodne katastrofe usmjerene na djecu širom Bosne i Hercegovine. Regionalna kancelarija World Visiona za Bliski Istok i Istočnu Evropu je 2011. godine podržala osnivanje Regionalne koalicije za zaštitu djece ChildPact (www.childpact.org).

¹ ChildPact je koalicija koalicija. Njeni članovi su nacionalne mreže nevladinih organizacija koje se fokusiraju na djecu iz 10 zemalja: Albanije, Armenije, Azerbejdžana, Bosne i Hercegovine, Bugarske, Kosova*, Gruzije, Republike Moldavije, Rumunije i Srbije, koje okupljaju više od 600 nevladinih organizacija koje rade za više od 500.000 djece širom regiona. Primarni cilj ChildPacta je da prati i utiče na politike u vezi s djecom tako što dokumentira pitanja zaštite djece i zagovara bolje politike za zaštitu ugrožene djece u njihovim zemljama i regionu. Prvi Indeks dječije zaštite za BiH je implementiran u saradnji sa ChildPactom.

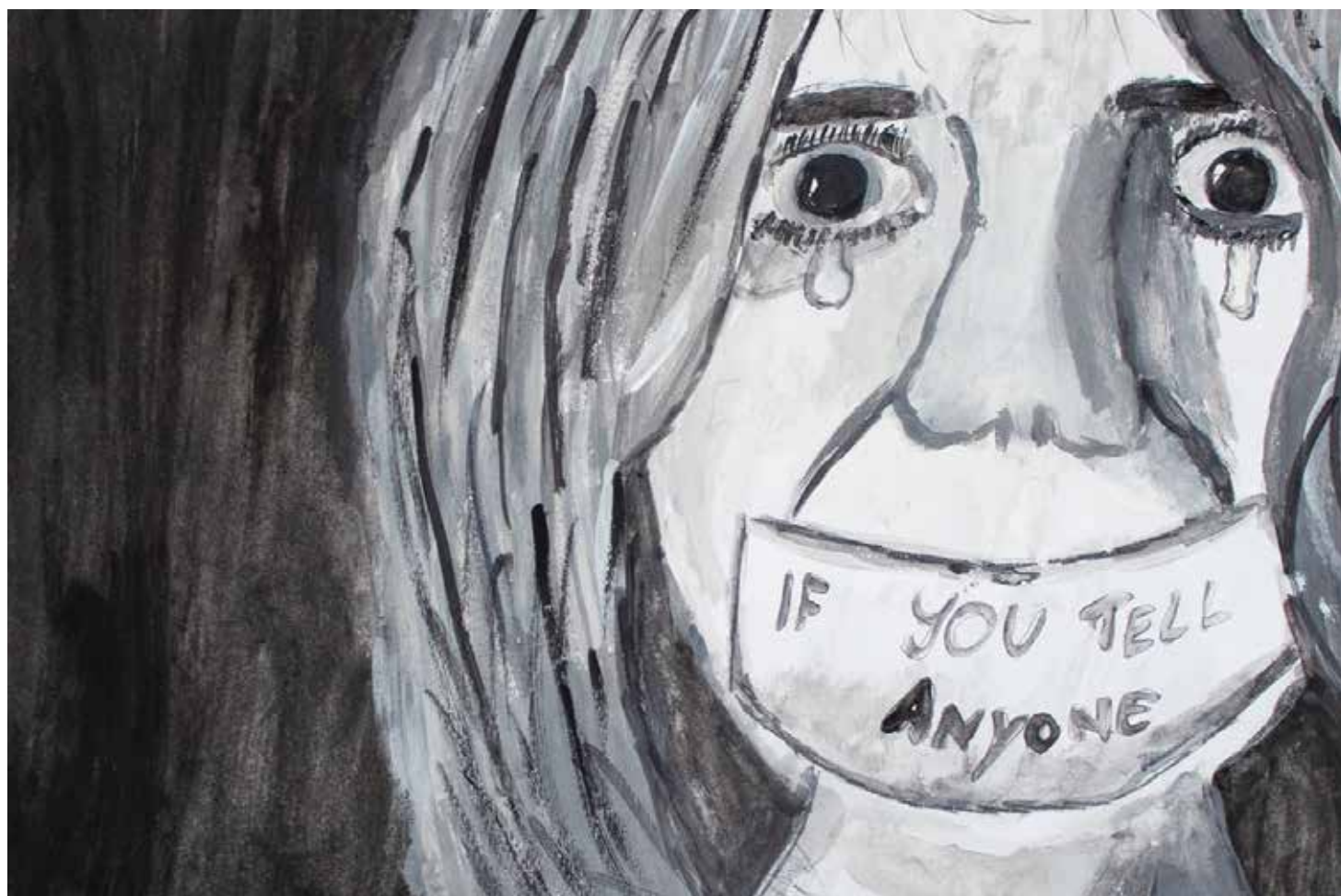
* Ova oznaka ne dovodi u pitanje stavove o statusu, i u skladu je sa Rezolucijom SB UN 1244/1999 i Mišljenjem MSP-a o proglašenju nezavisnosti Kosova.

Sadržaj

Skraćenice	4
Uvodne riječi	5
Metodologija izrade Indeksa	8
Analize i preporuke za unapređenje politika	13
Upravljanje	14
Nediskriminacija.....	16
Registracija rođenja djeteta.....	17
Svi oblici nasilja.....	20
Ekonomska eksploatacija.....	23
Seksualna eksploatacija.....	25
Trgovina ljudima.....	28
Djeca sa poteškoćama u razvoju.....	30
Djeca odvojena od roditelja.....	33
Sprečavanje razdvajanja – Pomaganje porodicama da ostanu zajedno	35
Inicirano odvajanje – Briga o djeci	38
Nakon odvajanja - Briga o djeci razdvojenoj od porodice	40
Usvojenje	43
Djeca koja žive i/ili rade na ulici	45
Zaštita djece od zloupotrebe droga	47
Djeca izbjeglice, djeca koja traže azil i djeca uključena u oružane sukobe.....	49
Mučenje i ponižavajući tretman djece	51
Maloljetničko pravosuđe.....	54
Zaključci - politike za djecu.....	57
Zasluge.....	62
Dodatak: Detaljna metodologija izrade indeksa.....	66

Skraćenice

BMZ Njemačka	Federalno ministarstvo za ekonomsku saradnju i razvoj
UNCRC	Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima djeteta
BiH	Bosna i Hercegovina
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
RS	Republika Srpska
BD	Brčko Distrikt
CSR	Centar za socijalni rad
SOTAC	Platforma za upravljanje socijalnom zaštitom
ILO	Međunarodna organizacija rada
NVO	Nevladine organizacije
ESPAD	Evropsko istraživanje o upotrebi alkohola i droga kod školske djece
SB	Savjet bezbjednosti

Uvodne riječi

U 2014. godini, uz podršku World Visiona i BMZ Njemačka, ChildPact je pilotirao Indeks dječije zaštite u devet zemalja, s ciljem da se razvije dosljedan, regionalni i međudržavni program praćenja napretka postignutog u implementaciji tekućih reformi za zaštitu djece. Mreža "Snažniji glas za djecu" i World Vision BiH promovirali su prvi Indeks za Bosnu i Hercegovinu u decembru 2016. godine. Pregled rezultata svake zemlje koji analiziraju specifična pitanja zaštite djece kroz pet dimenzija vladinih aktivnosti dostupan je na www.childprotectionindex.org.

Kako su podaci prikupljeni tokom pilot faze izrade Indeksa uzimali pokazatelje do 2013. godine, World Vision u Bosni i Hercegovini i Mreža "Snažniji glas za djecu" udružili su napore u provedbu Indeksa dječije zaštite 2.0, čiji je cilj bio tretiranje šireg obima indikatora i prikupljanje ažuriranih podataka o aktivnostima državnih institucija i napretku u zaštiti djece. Drago nam je da skoro svi setovi indikatora za prava najranjivijih kategorija djece koji su obrađeni ovim istraživanjem pokazuju poboljšanja koja je naša zemlja postigla u odnosu na Index 1.0. Ipak, u odnosu na potrebe i našu obavezu da pružimo najbolju moguću brigu i zaštitu našoj djeci, ne možemo biti zadovoljni sve dok se krše osnovna prava djece.

Podaci i rezultati iz Indeksa pružili su nama i svima odgovornim za zaštitu djece čvrste argumente utemeljene na dokazima za identifikovane nedostatke i uvid u ono što treba uraditi. Nadamo se da u širem partnerstvu vladinih institucija, nevladinih i međunarodnih organizacija i agencija možemo napraviti značajne korake ka sigurnom i sretnom odrastanju djece.

BERINA CERIBAŠIĆ

UDRUŽENJE "NAŠA DJECA" SARAJEVO /
MREŽA "SNAŽNIJI GLAS ZA DJECU"

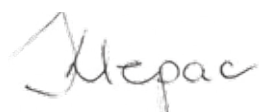
S velikim zadovoljstvom i pozitivnim očekivanjima, zajedno s našim partnerima iz Mreže "Snažniji glas za djecu", donosimo vam Indeks dječije zaštite 2.0 za Bosnu i Hercegovinu.

Ovaj jedinstveni i s nestrpljenjem očekivani Izvještaj rezultat je zajedničkog, jednogodišnjeg rada 14 eksperata na polju zaštite djece i pravnih stručnjaka, posvećenih djeci, njihovim pravima i dobrobiti. On pruža najsvježiji pregled stanja vladinih nastojanja u pravcu postizanja obaveza preuzetih potpisivanjem Konvencije o pravima djeteta i obećanja datim najugroženijim djevojčicama i dječacima u Bosni i Hercegovini.

Sagledan kroz impresivnih 987 indikatora, ostvareni napredak je vidljiv i najizraženiji u domenima zakona i politika, povećanih kapaciteta i odgovornosti vlade. Pozdravljajući poboljšanja, trebamo prepoznati preostale nedostatke i područja u kojima je došlo do pada u odnosu na posljednje mjerenje Indeksa u 2016., te ih smjelo prihvatiti u svrhu promjene.

Za vladine i nevladine aktere, zadužene za ostvarivanje prava i dobrobiti djeteta, Indeks dječije zaštite 2.0 je neprocjenjiv resurs u vođenju argumentiranog dijaloga i zagovaračkih akcija temeljenih na rezultatima. Iako je ovaj Izvještaj sažetak ključnih nalaza i preporuka, bogata "kutija s blagom" podataka ostaje dostupna za daljnje istraživanje i svrsishodno korištenje.

Iz tog razloga, Indeks dječije zaštite 2.0 bi trebao biti živ dokument koji ima za cilj iniciranje konstruktivne diskusije, na dokazima zasnovane i ciljane akcije za promjenu politike u korist djece u Bosni i Hercegovini. Njegova relevantnost i upotrebna vrijednost bit će stavljene na test kroz konkretne akcije koje će biti poduzete kao rezultat datih preporuka, ali i poboljšanje razumijevanja i djelovanja svih onih koji imaju mandat da zaštite djecu o tome gdje stojimo i koje napore moramo učiniti kao zemlja kako bismo ispunili obećanja data našoj djeci.

LARISA KLEPAC
WORLD VISION BiH

Metodologija izrade Indeksa

Indeks dječije zaštite osmišljen je da bi ohrabrio regionalnu saradnju, stimulirao bolju implementaciju UNCRC-a, te da bi služio kao instrument za analizu politika civilnom društvu, vladama i donatorima. Indeks se sastoji od 987 indikatora koji zajedno mjere državne politike i aktivnosti zaštite i brige za djevojčice i dječake u njihovoj nadležnosti. Okvir Indeksa i indikatora u velikoj mjeri bazira se na *Priručniku za implementaciju Konvencije o pravima djeteta* koji je objavio UNICEF.

Priručnik sadrži niz „da“, „ne“ i „djelimično implementirano“ kontrolnih listi čija je svrha razumijevanje značaja svakog člana UNCRC-a. Indeks koristi ove kontrolne liste kao ključne indikatore za mjerenje učinka vlade.

Molimo pogledajte dodatak ovog Izvještaja da biste pronašli dodatne informacije o okviru Indeksa, prikupljanju podataka i ocjenjivanju.

Kod tumačenja Indeksa rezultat 1 je savršen rezultat; što je rezultat manji – to je slabija akcija za djecu; što je rezultat veći – to je akcija za djecu jača.

Dimenzije vladinih akcija

Indeks mjeri pet dimenzija vladinih akcija za svaki član UNCRC koji se odnosi na dječiju zaštitu. Ovih pet dimenzija su: politike i zakoni, usluge, kapaciteti, koordinacija i odgovornost.

Politike i zakoni

Dimenzija koja se odnosi na politike i zakone mjeri napore države da kreira politike, zakone i regulative koje štite i brinu o djeci u situacijama nasilja i ranjivosti.

Usluge

Dimenzija koja se odnosi na usluge mjeri napore države da pruži usluge koje će odgovoriti na zahtjeve djece koja su u situacijama rizika, koja se suočavaju s iskorištavanjem ili im je potrebna posebna skrb.

Kapaciteti

Dimenzija koja se odnosi na kapacitete ocjenjuje napore države da obezbjedi resurse, osoblje, infrastrukturu i opremu koja je potrebna za adekvatnu implementaciju politika i usluga te zemlje.

Koordinacija

Dimenzija koja se odnosi na koordinaciju ocjenjuje napore države da učinkovito posreduje između različitih ministarstava, agencija i nivoa vlasti.

Odgovornost

Dimenzija koja se odnosi na odgovornost mjeri napore države da osigura odgovornost u provedbi akcija javnog sektora, te istu formalizira, kako bi akteri iz javnog sektora bili upoznati sa svojim ulogama i ograničenjima njihove odgovornosti.

Indikatori Indeksa

Okvir Indeksa sastoji se od ukupno 987 indikatora koji su podijeljeni u sljedeće grupe.

Tim za izradu Indeksa

Nacionalni tim je istražio i prikupio podatke kako bi se odgovorilo na svaki indikator indeksa i kako bi se kompilirali podaci. Regionalni menadžer za prikupljanje podataka analizirao je rezultate.

Regionalni stručnjak

Menadžer za
prikupljanje
i analizu
podataka

Nacionalni tim

12

Stručnjaka
za zaštitu
djece

1

Nacionalni
koordinator

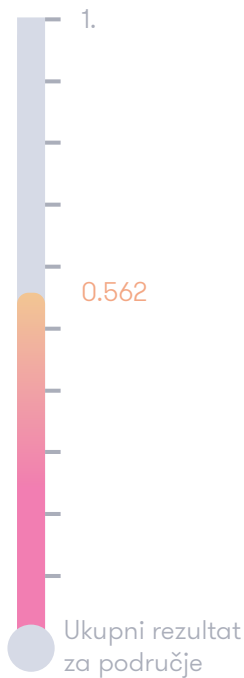
2

Pravna
stručnjaka

Analiza i preporuke za unapređenje politika

Upravljanje

Generalno, upravljanje se odnosi na proces donošenja zakona, uredbi i njihovog izvršenja, a Indeks ocjenjuje da li je vlada slijedila aspekte dobrog upravljanja u provedbi Konvencije o pravima djeteta. Dobro upravljanje podupire građanska prava, osigurava transparentan pristup informacijama, oslanja se na dosljedno donošenje odluka i vladavinu prava i teži unapređenju javnog dobra*.

BiH je postigla rezultat od 0,562 boda od mogućih 1 u kategoriji “upravljačko okruženje”. Rezultat je vrlo sličan onom koji je zabilježen u prethodnom Indeksu (0,515), što odražava činjenicu da nije bilo značajnih promjena u razvoju opće situacije, a tiče se indikatora u vezi s aspektima upravljanja.

Dejtonski mirovni sporazum određuje pravno usklađivanje BiH s UN Konvencijom o pravima djeteta, a kantoni također u svojim porodičnim zakonima uključuju odredbe kao što su “najbolji interesi djeteta”. Opća načela Konvencije o pravima djeteta (navedena u članovima 2., 3.(1.), 6. i 12.) odražavaju se u zakonodavstvu svih entiteta u BiH (poboljšanje u odnosu na prethodni Indeks). Do danas, međutim, ne postoji sveobuhvatan pregled cjelokupnog zakonodavstva na nacionalnoj, entitetskoj ili kantonalnoj razini kojim bi se provjerilo da li zakoni BiH osiguravaju usklađenost sa svim obvezama Konvencije, kako bi se utvrdile i otklonile bilo kakve nedosljednosti između domaćeg prava i odredbi UN-a.

Konsolidirani zakon o pravima i zaštiti djece još nije usvojen. *Kako bi se izgradio jedinstveni pristup zaštiti djece, preporučuje se da BiH usvoji sveobuhvatni i konsolidirani nacionalni zakon o pravima djeteta i dječijoj zaštiti koji može proširiti nadležnost na entitete i kantone. Odgovornost za usklađivanje i provedbu zakonodavstva ostaje na svakoj razini vlasti, ali može biti vođena jedinstvenom nacionalnom politikom.* Takav bi zakon mogao pružiti put ka razvoju mehanizama koordinacije između nacionalnih, entitetskih, kantonalnih i lokalnih tijela zaduženih za zaštitu djece.

BiH ima nekoliko stalnih vladinih tijela zaduženih da osiguraju koordinaciju nacionalne politike. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice i Ministarstvo civilnih poslova su koordinacijska tijela za zaštitu djece na nacionalnom nivou. Vijeće za djecu Bosne i Hercegovine je nacionalno koordinacijsko i savjetodavno tijelo. Međutim, budući da su dva entiteta BiH – Republika Srpska i Federacija Bosne i Hercegovine, kao i Distrikt Brčko – relativno autonomni, odgovornost za socijalnu zaštitu leži na pojedinačnim entitetima. U Federaciji Bosne i Hercegovine (FBiH) obaveza socijalne zaštite leži u kantonima ili općinama. U FBiH postoji deset kantona koji su također relativno autonomni. Različite razine i autonomija unutar BiH predstavljaju izazov za nacionalnu i entitetsku koordinaciju. U skladu s

* World Bank at <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/MENAEXT/EXTMNAREGTOPGOVERNANCE/O,,contentMDk:20513159~pagePK:34004173~piPK:34003707~theSitePK:497024,00.html>

tim, veliki broj različitih tijela razvodnjava autoritet i zahtijeva značajne napore koordinacije za osnovne političke akcije i analize. Trenutno, BiH ne može osigurati učinkovitu koordinaciju (posebno između različitih nivoa vlasti) i evaluaciju politika koje se odnose na djecu. Zbog nedostatka trajnih mehanizama praćenja na entitetskom i nacionalnom nivou, vrlo je teško učinkovito pratiti provedbu i prikupljati odgovarajuće nacionalne podatke.

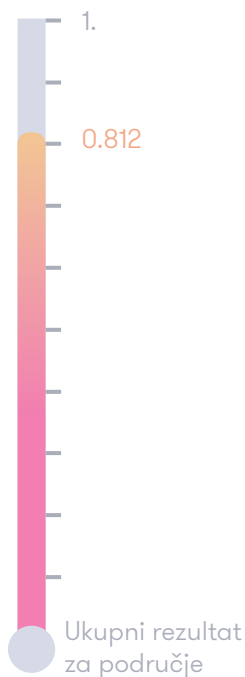
Još uvijek nisu uspostavljeni stalni aranžmani za analizu budžeta na nacionalnom i drugim nivoima vlasti kako bi se utvrdio udio ukupnih budžeta namijenjenih djeci, bilo kakve razlike između regija (ruralnih/urbanih) i proračuna namijenjenih najugroženijim skupinama djece.

Analiza budžeta je ključna kako bi se omogućilo transparentno i pravedno planiranje i raspodjela sredstava, a sve u cilju adekvatnog odgovora na potrebe djece.

Na nacionalnoj razini, BiH ima nekoliko mehanizama za savjetovanje s civilnim društvom o pitanjima koja se odnose na razvoj i provedbu politika, kao što je Vijeće za djecu BiH, javne rasprave i radne skupine. Međutim, ne postoji mehanizam za savjetovanje o razvoju i provedbi politika s djecom. Osiguravanje dječije participacije i njihovog učešća u razvoju politika smatra se iznimno važnim i relevantnim.

BiH ima parlamentarno tijelo za zaštitu djece: Zajednička komisija za ljudska prava, prava djece, mladih, imigraciju, izbjeglice, azil i etiku. To je veliki korak prema većoj odgovornosti, ako je podržan finansiranjem i istražnom moći. Za parlamentarce zadužene za zakonodavnu vlast, ažurne informacije i dobro razumijevanje pitanja zaštite djece omogućilo bi učinkovitije zakonodavstvo i povećanje odgovornosti javnog sektora prema zakonima. Zajednička komisija još uvijek nije uključila djecu u razgovore i sjednice.

BiH također ima i Instituciju ombudsmana za ljudska prava. Institucija ombudsmana je neovisna, ima ovlasti istražiti i preporučiti mjere i usklađena je s međunarodnim standardima Pariških načela¹. S obzirom da preporuke Institucije ombudsmana ne zahtijevaju odgovor vlade, one često ostaju samo "mrtvo slovo na papiru". Preporučuje se da preporuke Institucije ombudsmana zahtijevaju odgovor vladinih institucija kako bi se sve pritužbe i zapažanja razmotrili i djelovalo u skladu s preporukom. Također se preporučuje da entitet FBiH formira vlastiti neovisni ured Ombudsmana za prava djeteta. S obzirom na različitost pristupa, politika i prakse u entitetima, samo će Ombudsman na razini entiteta moći preći na detaljne žalbe i tražiti odgovore.

Nediskriminacija

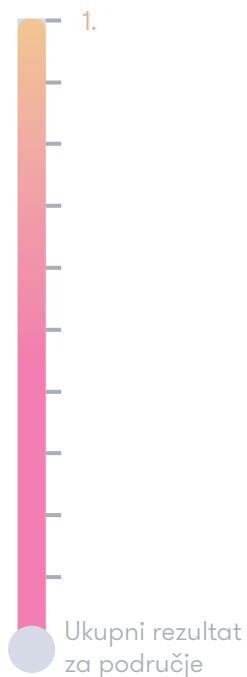
Član 2. Konvencije o pravima djeteta zahtijeva od država ugovornica da poštuju i osiguraju prava navedena u Konvenciji za svako dijete u njihovoj nadležnosti bez diskriminacije bilo koje vrste, bez obzira na rasu, boju, spol, jezik djeteta ili njegovog/njenog roditelja ili zakonskog skrbnika, religiju, političko ili drugo mišljenje, nacionalno, etničko ili socijalno porijeklo, imovinu, invaliditet, rođenje ili drugi status. Također, zahtijeva od država članica da preduzmu sve odgovarajuće mjere kako bi osigurale da dijete bude zaštićeno od svih oblika diskriminacije ili kažnjavanja na osnovu statusa, aktivnosti, izraženih mišljenja ili uvjerenja roditelja, zakonskih skrbnika ili članova porodice djeteta.

Prema indikatorima u vezi sa članom 2., BiH je postigla ocjenu 0,812 od maksimalne ocjene 1, što odražava činjenicu da su državni organi poduzeli važne korake ka potpunoj provedbi zahtjeva UNCRC-a. *Potrebni su daljnji napori za utvrđivanje prioriteta, ciljeva i programa afirmativne akcije na nivou cijele zemlje kako bi se smanjila diskriminacija ugroženih i ranjivih grupa.*

Državni organi također trebaju razmotriti izradu strategije provedbe (u odnosu na djevojčice) Platforme za akciju, koja je usvojena na Četvrtoj svjetskoj konferenciji o ženama, uzimajući u obzir preporuke iz Pregleda 2000. i 2005. godine.

Drugo pitanje na koje treba obratiti pažnju je činjenica da BiH treba poboljšati prikupljanje podataka i izvještavanje. Prikupljeni podaci trebaju biti adekvatno razvrstani kako bi se omogućilo efikasno praćenje potencijalne diskriminacije prema različitim ranjivim kategorijama djece.

Dok su, naprimjer, djeca sa poteškoćama u razvoju identificirana i prepoznata kao posebno ranjiva grupa, nedostatak razvrstanih podataka koje je BiH prikupila za ovu grupu djece ne dozvoljava adekvatno strateško planiranje za razvoj mehanizama podrške i odgovora na potencijalnu diskriminaciju koja se ne može pravilno pratiti.

Registracija rođenja djeteta

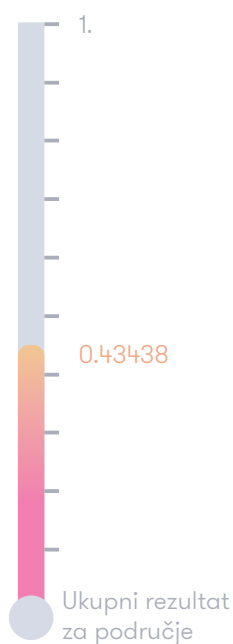
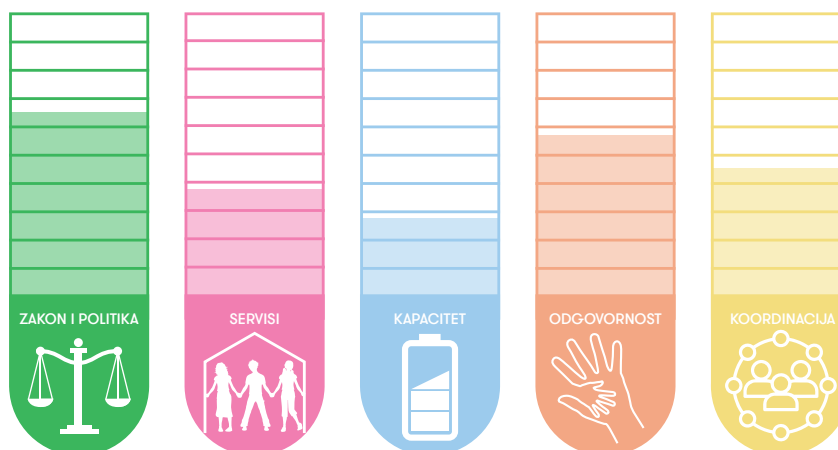
Ime i nacionalnost su prava svakog djeteta, sadržana u Konvenciji o pravima djeteta i drugim međunarodnim ugovorima. Registracija djece po rođenju je prvi korak u osiguravanju njihovog priznavanja pred zakonom, očuvanja njihovih prava i osiguravanja da svako kršenje ovih prava ne prođe nezapaženo. Univerzalna registracija rođenja je također dio sistema vitalne statistike, koji je neophodan za zdravo ekonomsko i socijalno planiranje. Upis u matične knjige rođenih nije samo osnovno ljudsko pravo, već i ključ za ostvarivanje drugih prava. Prema dostupnim izvorima², BiH bilježi savršen rezultat Indeksa – 1, ali se iz izvora na terenu tvrdi da to jednostavno nije moguće. Napori koje poduzimaju državni organi su značajni, ali je potrebno učiniti više kako bi se osigurala 100% registracija pri rođenju djece.

² <https://data.unicef.org/topic/child-protection/birth-registration/>

Prevenција nasilja i eksploatacije

Svi oblici nasilja

U skladu sa članom 19. Konvencije o pravima djeteta, države potpisnice će poduzeti sve odgovarajuće zakonodavne, administrativne, socijalne i obrazovne mjere za zaštitu djeteta od svih oblika fizičkog ili psihičkog nasilja, povrede, zanemarivanja ili nemarnog tretmana, zlostavljanja ili eksploatacije, uključujući i seksualno zlostavljanje, dok su pod brigom roditelja, zakonskih staratelja ili bilo koje druge osobe koja brine o djetetu. U ove zaštitne mjere treba, prema potrebi, uključiti djelotvorne procedure za uspostavljanje socijalnih programa za pružanje neophodne podrške djetetu i onima koji brinu o djeci, kao i za druge oblike prevencije, identifikaciju, izvještavanje, upućivanje, istragu, tretman i praćenje slučajeva zlostavljanja djece opisanih do sada, i, po potrebi, za sudsko učešće. Napori koje Bosna i Hercegovina poduzima kako bi osigurala zaštitu djece od svih oblika nasilja nad djecom ocjenjuju se ukupnom ocjenom 0,434 od maksimalne ocjene 1. U usporedbi s ukupnom ocjenom iz prethodnog mjerenja (Indeks dječije zaštite 1.0) rezultat je bio 0,385 od mogućeg broja 1, pa možemo zaključiti da je postignut napredak u pogledu obaveza i odgovornosti države koja se odnosi na član 19. Konvencije UN-a o pravima djeteta.

Aktivnosti Bosne i Hercegovine na prevenciji svih oblika nasilja nad djecom su najočitije u grupi indikatora za zakone i politike (0,636), a nakon toga u oblasti odgovornosti (0,551). Koordinacija (0,433) je slabo ocijenjena, dok su rezultati u domenu usluga niski (0,379). Najlošije ocijenjeni su kapaciteti sa 0,286 bodova od mogućih 1.

Zakoni i politike Bosne i Hercegovine koji prate implementaciju Konvencije o pravima djeteta su relativno dobro ocijenjeni, ali entiteti i kantoni u BiH su odgovorni za socijalnu zaštitu. Oni su usvojili regulatorni okvir koji reguliše standarde kvaliteta usluga, a implementacija je veoma različita. Također, nedostaju državni napor za finansijsko osiguranje za sve državne i sponzorisanе službe relevantne za prevenciju svih oblika nasilja. Preporučuje se da BiH obezbijedi finansijske standarde za sve državne i sponzorisanе usluge, uključujući usluge rehabilitacije za oporavak i reintegraciju djece žrtava nasilja. Pored toga, zakonski ili regulatorni okvir ne zahtijeva obavezno licenciranje usluga koje pružaju vladini subjekti i preporučuje se da država obezbijedi minimalne standarde kvaliteta s ciljem poboljšanja i usklađivanja svih svojih usluga za djecu.

BiH nije uložila značajne napore da obezbijedi i finansira mehanizme za prijavljivanje bilo kojeg oblika nasilja koje je prilagođeno djeci, kao što je telefonska linija za pomoć na državnom ili entitetskom nivou. Aktivnosti Vlade na ovom indikatoru su također loše ocijenjene u Indeksu zaštite djece 1.0. Naime, zakoni BiH jasno određuju da su svi državni organi, organizacije i pojedinci dužni bez odlaganja obavijestiti policiju i Centar za socijalni rad o kršenju prava djeteta, posebno u slučaju nasilja, zlostavljanja, seksualnog zlostavljanja i zanemarivanja djeteta³. Preporučuje se da vlada preuzme odgovornost za osiguravanje ili povećanje pristupa dežurnim službama za prijavu zloupotrebe djece, koje trenutno pružaju nevladine organizacije. Postojanje lako prepoznatljivog broja na državnom nivou i rad na njegovoj promociji osigurava da se glas djece čuje i sistematski radi na sprečavanju nepravde prema djeci.

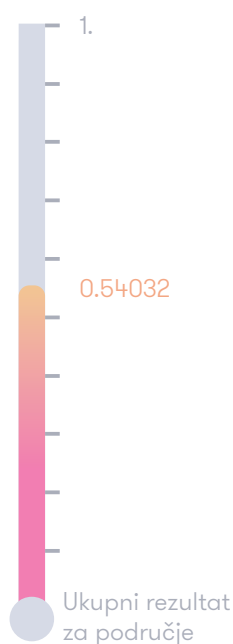
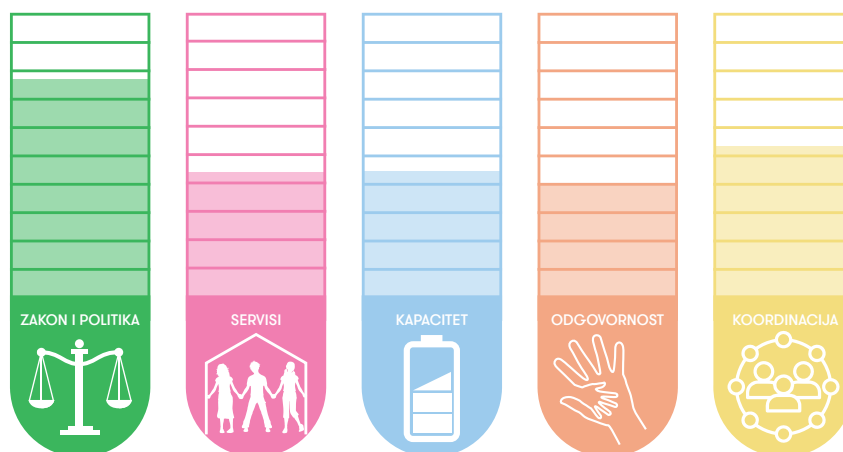
Slab rejting koji je BiH dobila za svoje kapacitete je donekle očekivan s obzirom na složenost načina na koji funkcioniše sistem socijalne zaštite i nedostatak obavezujućih kanala komunikacije između sistema u entitetima. Postojeći sistem socijalne zaštite karakteriše nekoliko nedostataka u oba entiteta, kao i u Brčko Distriktu. Većina centara za socijalni rad su preopterećeni i nemaju adekvatne kapacitete. Struktura zaposlenih zadovoljava samo minimalnu profesionalnu zastupljenost i može imati negativan uticaj na pružanje kvalitetnih i pravovremenih usluga. Promjene i dopune u sistematizaciji se rijetko primjenjuju ili prilagođavaju socijalnim standardima i potrebama. Preporučuje se da država obezbijedi praćenje postojećih standarda socijalne zaštite, kao i rad na njihovom unapređenju. Ovo bi ohrabrilo entitete i kantone da stvore posebne standarde za različite usluge CSR-ova koje će regulisati finansiranje, odgovarajući prostor i opremu za rad, adekvatan broj i strukturu osoblja i njihovu stručnost, obuku zaposlenih (obrazovanje), nadzor zaposlenika i procjenu njihovih postignuća u odnosu na postavljene ciljeve za svakog zaposlenika pojedinačno.

³ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH - Smjernice za postupanje u slučajevima nasilja nad djecom u BiH, 2013., poglavlje 5 i 6

Preporučuje se da država osigura licenciranje socijalnih, javnih i privatnih, kao i usluga koje pružaju organizacije civilnog društva. Na ovaj način, usluge bi zadovoljile standardizirani kvalitet, poboljšale i pratile nivo razvijenih zemalja.

U Bosni i Hercegovini ne postoji adekvatna koordinacija između državnih, lokalnih, privatnih, nevladinih agencija, agencija za brigu o djeci žrtvama nasilja. Različiti pristupi dovode do kršenja prava djeteta. Bosna i Hercegovina treba obezbijediti adekvatan sistem za prikupljanje podataka o ugroženoj djeci. Bolji podaci omogućit će donositeljima odluka da donesu odluke koje poštuju pravni okvir BiH. S druge strane, oni će ukazati na to koji zakoni ili podzakonski akti moraju biti izmijenjeni i dopunjeni. Podaci trebaju biti centralizirani i redovno ažurirani.

Ekonomska eksploatacija

U skladu sa članom 32. Konvencije o pravima djeteta, države članice priznaju pravo djeteta da bude zaštićeno od ekonomske eksploatacije i obavljanja bilo kojeg posla koji bi mogao biti opasan, ometati obrazovanje djeteta, štetiti zdravlju djeteta, kao i fizičkom, mentalnom, duhovnom, moralnom ili društvenom razvoju. Države potpisnice će također poduzeti zakonodavne, administrativne, socijalne i obrazovne mjere kako bi osigurale provedbu ovog člana.

Na osnovu indikatora iz člana 32., BiH je ostvarila rezultat od 0,540 bodova od mogućih 1. Za indikatore iz oblasti zakona i politika BiH je ocijenjena sa 0,777, za usluge 0,433, za kapacitete 0,437, za odgovornost 0,395 i za koordinaciju 0,524.

BiH je ratificirala Konvenciju ILO-a o najgorim oblicima dječijeg rada, Konvenciju ILO-a o minimalnoj dobi i Konvenciju o prisilnom radu. Zabranjene su sve vrste poslova za djecu mlađu od 15 godina, tako da ne ometaju obrazovanje djeteta s obzirom na to da djeca završavaju osnovnu školu koja je obavezna. Djeci koja su navršila 15 godina starosti dozvoljeno je potpisivanje ugovora o radu prema zakonodavstvu BiH. Maloljetnik ne može raditi na posebno teškim i opasnim poslovima. Roditelj, usvojitelj, staratelj ili drugo lice koje zloupotrebljava dijete ili maloljetnika, prisiljavajući ga na rad koji nije pogodan za njegovu ili njenu starost, prekomjerni rad ili prosjačenje ili ponašanje na način koji šteti razvoju djeteta, kaznit će se kaznom zatvora po Krivičnim zakonima RS-a, FBiH i BD-a.

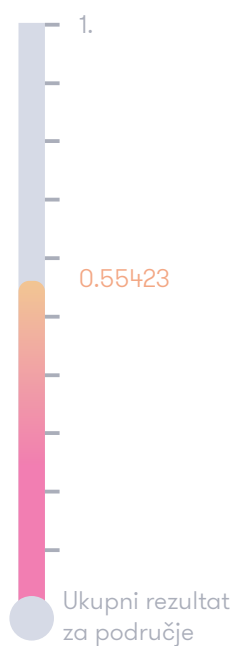
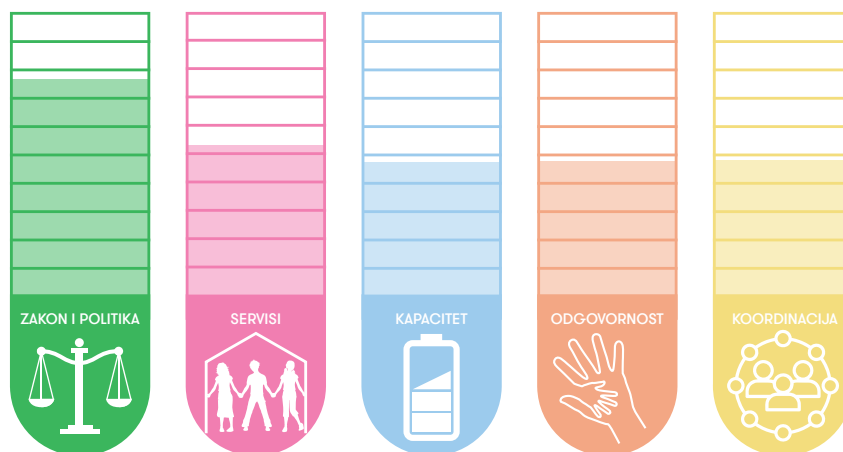
U BiH, entiteti i kantoni imaju nadležnost za socijalnu i zdravstvenu zaštitu, obrazovanje, policiju i maloljetničku pravdu i stoga je okvir koji reguliše standarde kvalitete za usluge relevantne za dječiji rad usvojen na entitetskom i kantonalnom nivou. Postoje neki opći minimalni standardi za institucionalizirane socijalne usluge, koji nisu posebno specifični za djecu žrtve eksploatacije. Ne postoje usvojeni finansijski standardi za usluge relevantne za ovaj član. **Preporučuje se da BiH obezbijedi standarde kvaliteta i finansijske standarde za usluge u vezi s ekonomskom eksploatacijom djece, kao i sistem licenciranja za socijalne usluge, usluge fizičke i psihološke rehabilitacije koje pružaju državni ili privatni subjekti.**

Čak i na entitetskom nivou ne postoje jedinstvene i tačne baze podataka o zaštiti djece po svim osnovama. Postojeće baze podataka (SOTAC) imaju određene nedostatke. Nema dovoljno unosa i ažuriranja podataka što dovodi do nepouzdanosti podataka. Baza podataka nije u vezi s drugim institucijama koje prikupljaju podatke na državnom, entitetskom i kantonalnom nivou. Statistički podaci prikupljeni na terenu često su netačni, proizvoljni i nepouzdati, jer ih popunjavaju nekvalifikovani ljudi koji ponekad nisu toliko sigurni šta traže upitnici, a sami upitnici su često neujednačeni⁴. **Preporučuje se da država obezbijedi tačne baze podataka koje će omogućiti praćenje slučajeva eksploatacije djece i istraživanja koja bi mogla biti presudna za daljnji razvoj sistema.**

Vijeće za djecu BiH savjetuje i koordinira akcije protiv dječijeg rada i eksploatacije sa predstavnicima civilnog društva. Potpisani su određeni protokoli o saradnji s nevladinim organizacijama koje pružaju usluge djeci žrtvama trgovine ljudima. Ovo se odnosi samo na djecu koja su „u sistemu” i koju su uputila vladina tijela. Međutim, Vlada RS-a ne podržava Vijeće za djecu BiH. Riječ je o problemu prosjačenja djece, prvenstveno kroz uspostavljanje dnevnih centara za djecu koja rade na ulici. Glavni problem je to što je to djelimična, ad hoc aktivnost koja se provodi jednostrano, nejednako, čija samoodrživost direktno ovisi o spremnosti međunarodnih donatora da obezbijede sredstva. **Država treba obezbijediti pravni okvir za potrebnu saradnju na nacionalnom nivou između civilnog društva, predstavnika biznisa i stručnih tijela koja regulišu istraživanje i predstavnike medija. Također postoji potreba za poboljšanjem koordinacije između inspekcije rada, socijalnih službi, zdravstva, obrazovanja, policije i pravosuđa.**

Identifikacija djece žrtava rada/eksploatacije je u nadležnosti inspektora rada, ali samo kada je riječ o formalnom zapošljavanju. Identifikacija drugih slučajeva dječijeg rada/eksploatacije je u nadležnosti Centra za socijalni rad, ali socijalni radnici teško mogu legalno pristupiti i pomoći djeci koja se koriste u poljoprivredi, radu u kući i drugim oblicima dječijeg rada izvan sistema zapošljavanja. **Država treba obezbijediti usaglašene mehanizme koji su lako dostupni i prilagođeni djeci.**

⁴ Izvještaj o istraživanju „ANALIZA SITUACIJE NA PODRUČJU ZAŠTITE DJECE U BOSNI I HERCEGOVINI - Mapiranje radne snage u socijalnim službama” - poglavlje 3.8.4, str. 31, Save the Children i Child Protection Hub, 2016.

Seksualna eksploatacija

Član 34. Konvencije o pravima djeteta zahtijeva da države članice štite djevojčice i dječake od seksualne eksploatacije i seksualnog zlostavljanja. Konvencija zahtijeva od država da spriječe zlostavljanje djece putem prostitucije i pornografije i spriječe radnje koje uključuju djecu u nezakonite seksualne aktivnosti. Države potpisnice moraju preduzeti sve neophodne mjere, uključujući zajedničko djelovanje s drugim državama članicama kako bi se spriječila ova vrsta eksploatacije.

BiH je u ovom segmentu ostvarila ocjenu 0,554 od maksimalne ocjene 1. Najviši rezultat BiH je ostvarila u polju zakona i politika 0,766, a za usluge rezultat od 0,511. Međutim, rezultati BiH u pogledu implementacije (0,482), koordinacije (0,476), odgovornosti (0,473) i kapaciteta (0,470) su niski u odnosu na prethodno opisane dimenzije vladinih aktivnosti.

Iako je oblast zakona i politika u BiH bolje ocijenjena od drugih, potrebno je još mnogo poboljšanja. BiH je ratificirala Konvenciju Vijeća Evrope o zaštiti djece od seksualne eksploatacije i seksualnog zlostavljanja 2012. godine i na taj način je Konvencija postala dio pravnog regulatornog okvira za zaštitu djece od seksualne eksploatacije. Posebna zaštita djece od eksploatacije osigurana je usvajanjem Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima djeteta o prodaji djece, dječijoj prostituciji i dječijoj pornografiji⁵.

⁵http://www.mhrr.gov.ba/ljudska_prava/djeca_bih/Prvi%20periodicni%20izvjestaj%20BiH%20o%20prodavjenju%20Fakultativnog%20protokola%20uz%20Konvenciju.pdf

Zakoni o socijalnoj zaštiti u FBiH, RS-u i BD-u propisuju socijalnu zaštitu djece koja su žrtve seksualne eksploatacije. Ovaj regulatorni okvir reguliše uslove za osnivanje ustanova socijalne zaštite i obavljanje aktivnosti socijalne zaštite, ali postoje neki opći minimalni standardi za institucionalne socijalne usluge, koji nisu posebno specifični za djecu žrtve seksualne eksploatacije. Također, ne postoje posebni mehanizmi za žalbe za djecu i ne postoje posebni protokoli za tretiranje seksualnog nasilja nad djecom, već samo oni koji se odnose na nasilje uopće. Postoje ograničenja u implementaciji ovih protokola, zbog ograničenih resursa i kapaciteta uključenih vlasti i institucija. U tom slučaju se preporučuje da BiH obezbijedi kvalitetne i finansijske standarde za usluge u vezi sa seksualnom eksploatacijom djece.

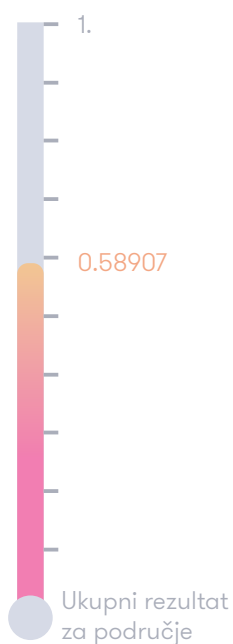
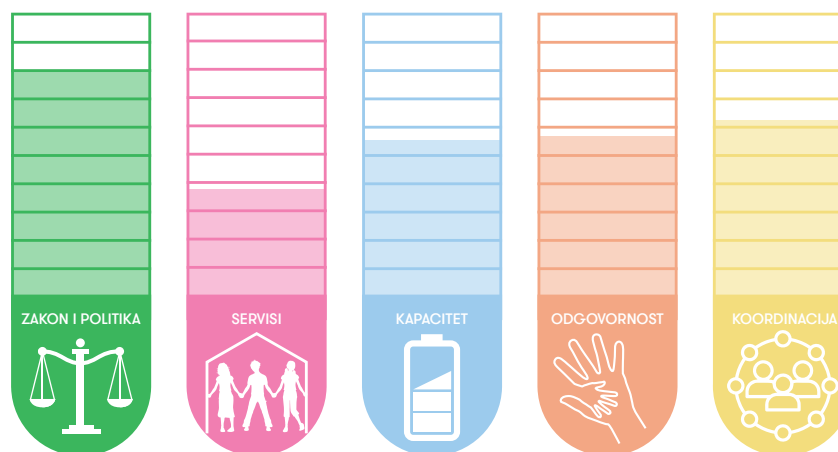
U BiH ne postoje rehabilitacione usluge koje država pruža za oporavak i reintegraciju prilagođenu djeci, dječacima i djevojčicama. Skloništa za žene su jedina mjesta koja se koriste u svrhu zaštite. Nije uobičajena praksa da se planiraju i sprovode programi za oporavak i reintegraciju i razmatraju stavovi djece žrtava prilikom planiranja. Individualno planiranje oporavka i reintegracije zavise od rada centara za socijalni rad, a to se veoma razlikuje od jednog do drugog CSR-a, jer se planovi ne razvijaju prema protokolima i procedurama, već su zasnovani na iskustvu pojedinih profesionalaca (socijalnih radnika). Socijalna skrb za djecu je samo djelimično organizirana na principima i standardima upravljanja predmetima, te se preporučuje da država više radi na izradi strateških dokumenata i politika, s reguliranim uvidom u mišljenja djece i osiguranjem zaštitne skrbi. Potrebno je poboljšati usluge i mehanizme koje država treba obezbijediti kako bi se osigurala mjere za sprečavanje osoba osuđenih za nasilna djela i seksualno zlostavljanje djece od rada s djecom. Registar osuđenih seksualnih prestupnika nad djecom postoji samo u Republici Srpskoj. U Federaciji BiH i Brčko Distriktu ovaj registar još uvijek nije uspostavljen.

Značajan problem predstavlja činjenica da država nema nacionalnu bazu podataka i ne raspolaže centralizovanim informacijama o djeci žrtvama seksualne eksploatacije koje bi pokazale broj djece žrtava, zasnovan na pouzdanim i konzistentnim mehanizmima za usmjeravanje subnacionalnih podataka na centralni nivo. Država treba obezbijediti tačne baze podataka koje će omogućiti praćenje slučajeva seksualne eksploatacije djece, nasilnih djela i istraživanja koja bi mogla biti presudna za daljnji razvoj sistema.

Imajući u vidu koordinaciju, ne postoji poseban mehanizam koordinacije na nacionalnom nivou izuzev Vijeća za djecu BiH u okviru Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH, čiji je zadatak da koordinira provedbu Nacionalnog akcionog plana za djecu koji djelomično rješava pitanja nasilja nad djecom, čak i to uz ograničenja i manjak efikasnosti u koordinaciji. Ne postoji efikasna

koordinacija i izvještavanje između entiteta i preporuka je da država angažira i uspostavi koordinaciju između različitih organa i agencija za pitanja zaštite djece od seksualne eksploatacije na centralnom (nacionalnom) nivou.

Važno je da djeca, roditelji i drugi koji brinu o djeci budu informisani i obučeni kako da izbjegavaju, prepoznaju i izvještavaju o seksualnoj eksploataciji i zlostavljanju, ali nijedna takva edukacija ili program za roditelje nije pripremljen ili organiziran od strane države, samo kroz male projekte koje realizuju nevladine organizacije. U ovoj oblasti država treba finansijski podržati i uključiti se u javne kampanje, obrazovne kampanje usmjerene na djecu, roditelje, škole i druge.

Trgovina ljudima

Član 35. Konvencije o pravima djeteta propisuje da vlada treba poduzeti sve moguće mjere kako bi se osiguralo da djeca ne budu oteta, prodana ili trgovana. Ova odredba Konvencije dopunjena je Fakultativnim protokolom o prodaji djece, dječijoj prostituciji i dječijoj pornografiji.

Bosna i Hercegovina je usvojila sve zakonske i administrativne mjere kako bi osigurala da djeca oteta u okviru nadležnosti zemlje budu što brže pronađena i vraćena uz jasno definisane odgovornosti i uloge relevantnih aktera na svim nivoima vlasti. Država je također ratifikovala ili pristupila svim relevantnim protokolima i konvencijama, tako da pravni okvir zabranjuje sve oblike trgovine ili prodaje djece, bez izuzetaka. Međutim, stvarna implementacija i pružanje usluga značajno zaostaju. Iako je većina mjera na snazi, one nisu adekvatno primijenjene u praksi i još uvijek su potrebne smjernice nekim vlastima o tome kako odrediti najbolje interese djeteta i kako raditi kroz multidisciplinarni pristup.

Država treba da preduzme provedbu zakonodavstva priznajući pravo djeteta da izrazi svoje stavove u odlukama koje ih se tiču, kao i da uspostavi sistematski nadzor od strane socijalnih radnika i sudova kako bi se odgovorilo na česte izazove u osiguravanju da različiti profesionalci razumiju i uzimaju u obzir potrebe djeteta, prava, stavove i njihove najbolje interese tokom cijelog postupka. Potrebno je uspostaviti mehanizme za pritužbe prilagođene djeci kako bi im se omogućilo da izraze svoje mišljenje, zabrinutost ili nezadovoljstvo.

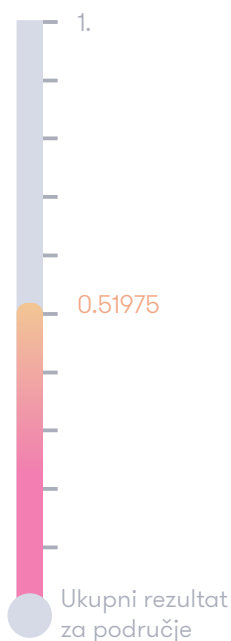
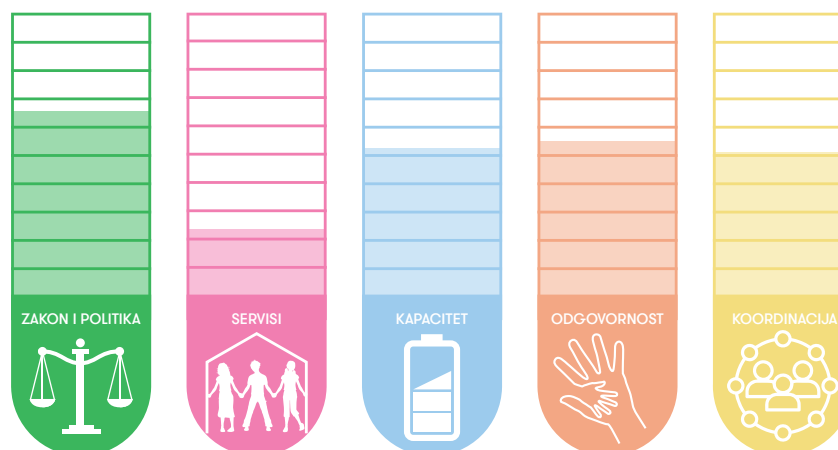

Vlasti također trebaju razmotriti mogućnost pružanja ili potpunog sponzoriranja standardnih usluga koje su dostupne i s nacionalnom pokrivenošću za svu djecu koja su žrtve otmice, prodaje i trgovine ljudima.

Država bi trebala poduzeti hitne mjere za rješavanje postojećih izazova i razlika u mišljenjima, a u vezi sa slučajevima u kojima su djeca, posebno Romi, kojima se trguje u svrhu prisilnog prosjačenja, kriminala ili prisilnih brakova, jer tumačenje postojećih zakonskih odredbi nije u skladu s međunarodnim standardima. To treba učiniti kako bi se uklonio svaki rizik da takva djeca budu još više marginalizirana, te da bi im se pružila potrebna podrška i zaštitilo od daljnje štete.

Na kraju, vlasti treba da ulože napore u pogledu prikupljanja podataka i centralizacije, kao i efikasne koordinacije usluga i odgovora na potrebe djece žrtava otmica, prodaje i trgovine ljudima.

Zbog tih značajnih nedostataka u implementaciji člana 35., BiH je ostvarila rezultat od 0,589, što ukazuje na to da još uvijek postoje pitanja kojima se treba dalje baviti i poduzeti sve potrebne mjere kako bi se djeca osigurala od otmice ili prodaje, a ako se to i desi, da što je moguće brže budu vraćena i sigurna.

Djeca sa poteškoćama u razvoju

Član 23. UNCRC-a naglašava da su djeci sa poteškoćama u razvoju često potrebni dodatni resursi i briga za uživanje punog i pristojnog života te stoga ističe posebnu dužnost da se štiti i unapređuje dobrobit djece sa poteškoćama u razvoju i njihovih porodica.

BiH je dobila ocjenu 0,519 od moguće ocjene 1, za svoje akcije za zaštitu djece sa poteškoćama u razvoju, što je neznatno bolji rezultat od Indeksa 1.0 tokom kojeg smo postigli ocjenu 0,333 i bili posljednji od devet zemalja u kojima je pilotiran Indeks.

Najveći angažman vladinih institucija vidi se kroz ocjenu za zakone i politike (0,645). Princip nediskriminacije, jednake mogućnosti i uključivanje su integrisani u zakone na entitetskom nivou u oblasti socijalne zaštite, osnovnog i srednjeg obrazovanja, zakona o sportu kao i Zakona o zabrani diskriminacije u BiH. Iako trenutno imamo mali broj ažurnih strategija, ova oblast je izuzetak te imamo Strategiju za poboljšanje socijalnog položaja osoba s invaliditetom u RS-u 2017–2026 i Strategiju za promicanje prava i položaja osoba s invaliditetom u FBiH 2016–2021, kao i koordinacijska tijela na nacionalnom i entitetskim nivoima. Međutim, ne postoji odredba koja reguliše inkluzivno okruženje za usluge djeci sa poteškoćama u razvoju u alternativnoj skrbi, uključujući institucionalnu zaštitu i odredbe koje regulišu inkluzivna okruženja za usluge djeci sa poteškoćama u razvoju u igri i rekreaciji. Potrebno je osigurati punu uključenost u sve aspekte života djece zakonima i finansijskim standardima, posebno za rehabilitacijske usluge za djecu sa poteškoćama u razvoju.

Suprotno rezultatima za zakone i politike, usluge za djecu sa poteškoćama u razvoju su dobile najnižu ocjenu (0,233). Pristup svim javnim prostorima za djecu sa poteškoćama u razvoju i dalje je ograničen, posebno u ruralnim područjima. U predškolskom obrazovanju školske 2016/2017. godine bilo je 491 dijete sa poteškoćama u razvoju. Iako je postignut određeni napredak u ovoj oblasti, vrijedno je napomenuti da još uvijek nedostaju sistemski rješenja, kao i veća usklađenost zakonodavstva, metodologija prikupljanja podataka i strateško planiranje, uključujući planiranje odgovarajućeg modela finansiranja, u radu s djecom širom BiH. Napredak u inkluzivnom obrazovanju mjeri se "pristupom" školi, umjesto učešću u obrazovanju. Funkcionalno, škole održavaju fizičke barijere koje ograničavaju pristup. Zbog svega toga, nadležni organi i institucije se obično okreću obrazovanju osoba s invaliditetom u specijalnim školama.

Zdravstvene usluge, kao i druge, zavise od lokacije (urbano/ruralno područje) i vrste invaliditeta. Većina usluga se pruža u većim gradskim centrima. Postoji potreba za mobilnim timovima u ruralnim područjima koje bi pružale zdravstvenu zaštitu djeci. BiH je nedavno konačno obezbijedila besplatne stomatološke usluge za djecu sa poteškoćama u razvoju, ali samo na dvije lokacije u cijeloj zemlji. Profesionalno obrazovanje je sporadično, nedovoljno i nije obezbijeđeno za širi krug profesionalaca. Mnogo toga još uvijek ovisi o osobnoj volji i interesu stručnjaka (kao što su međunarodni kongresi za učitelje/stručnjake za specijalno obrazovanje).

Usluge rehabilitacije i rehabilitacije su rijetke, a tamo gdje one postoje ograničene su trajanjem i resursima. Usluge najčešće pružaju nevladine organizacije i udruženja osoba s invaliditetom koje nisu dio sistema i također imaju ograničena sredstva i podršku, uglavnom na projektnoj osnovi.

Ne postoje standardi za minimalno finansiranje usluga, nema jasnog uvida u iznos sredstava koje institucije primaju ili troše. Postoje transferi u institucijama i organizacijama preko vladinih budžeta na entitetskom i lokalnom nivou i postoje projekti koje podržavaju donatori, ali nema jasnih pokazatelja o dodijeljenim iznosima i načinu na koji se troše. Pouzdanost transfera sredstava je relativna, jer tokom godine mogu postojati revizije budžeta koje uključuju smanjenje finansiranja, a bilo je i slučajeva kada su transferi značajno kasnili. Institucije i intervjuisani stručnjaci smatraju da su budžeti uglavnom neadekvatni; većina njih ističe da im budžeti ne dozvoljavaju da ispune sve obaveze predviđene entitetskim ili kantonalnim zakonom o socijalnoj zaštiti i nesmetanom funkcionisanju sistema socijalne zaštite.

U zakonima koji tretiraju pitanja javnih prostora, zahtijeva se fizički pristup javnim institucijama i objektima u kojima se pružaju usluge. Potrebni su novi napor da se ovi zakoni sprovedu i da se djeci s invaliditetom garantuje pravo na ulazak i angažovanje, kao i pristupačan javni prevoz.

Bosna i Hercegovina je formirala Vijeće za osobe s invaliditetom na nivou države u 2010. godini u cilju koordinacije aktivnosti za osobe s invaliditetom i njihove zaštite. Vijeće ima isti broj predstavnika vladinih institucija iz oba entiteta i Brčko Distrikta i predstavnika osoba sa invaliditetom. U RS-u, Interresorno tijelo Vlade Republike Srpske djeluje kao podrška osobama s invaliditetom. *Preporučuje se da ova tijela budu osposobljena da kreiraju finansijske i standarde kvaliteta za rehabilitacijske usluge koje se odnose na djecu sa poteškoćama u razvoju i da se zalažu da se oni repliciraju u kantonima i općinama širom BiH.*

Postoje multidisciplinarni timovi u brojnim centrima za socijalni rad, zdravstvenim i obrazovnim institucijama, ali to nije slučaj u svim institucijama, posebno u ruralnim područjima. U analizi stanja koju je uradio UNICEF⁶ naglašava se da postojeće dobre prakse na lokalnom nivou treba pravilno identifikovati, dokumentovati i analizirati za replikaciju i održivu upotrebu i da institucije treba da podrže daljnji razvoj multidisciplinarnih timova eksperata.

Politike, prakse i finansiranje za djecu sa poteškoćama u razvoju još uvijek nisu u potpunosti usklađeni s obavezama iz člana 23. Konvencije o pravima djeteta prema. *Sljedeći koraci zahtijevaju daljnja istraživanja i studije koje dokumentiraju broj djece s poteškoćama u razvoju, razvrstane po dobi, spolu, vrstama invaliditeta i općinama.* Snažniji podaci omogućit će donositeljima odluka da donesu odluke koje će bolje validirati pravni okvir BiH. Podaci bi trebali biti centralizirani i ažurirani u redovnim intervalima.

⁶ <https://www.unicef.org/bih/izvje%C5%A1taji/situaciona-analiza-o-polo%C5%BEaju-djece-sa-pote%C5%A1ko%C4%87ama-u-bosni-i-hercegovini>

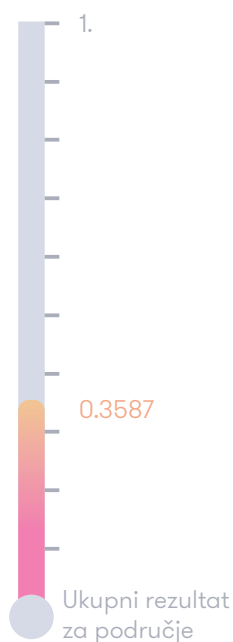
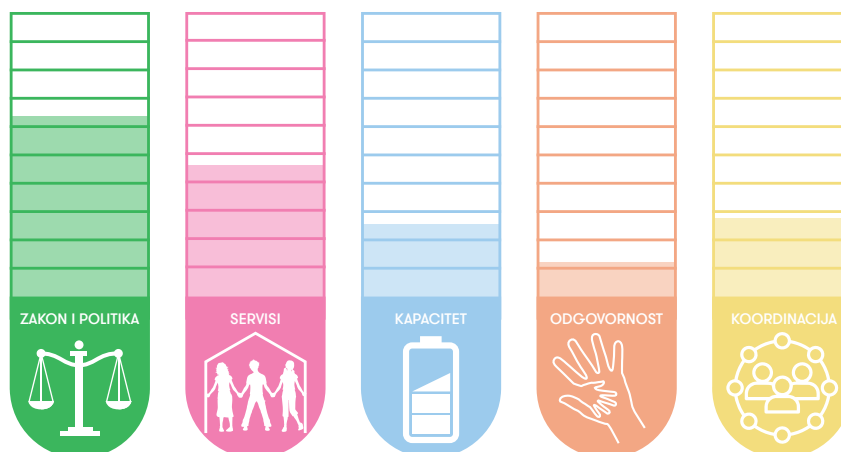

Djeca odvojena od roditelja

Sljedeća tri dijela mjere, u tri različite faze, vladine napore da adekvatno odgovori na slučajeve odvajanja djeteta od roditelja. Prvi cilj države i institucija je da spriječe razdvajanje porodice i omoguće djetetu da raste i razvija se u svojoj porodici, budući da život izvan biološke porodice stvara dodatni skup ranjivosti za djecu. Međutim, uprkos uložnim naporima da se porodice održe zajedno, nisu sve biološke porodice sigurne niti dozvoljavaju odgovarajući razvoj djeteta. U takvim slučajevima, država zadržava pravo da odvoji dijete od biološke porodice i da proaktivno stupi u kontakt s ovlaštenim institucijama i stručnjacima kako bi se prepoznale potrebe, pružila zaštita i briga i stvorilo pozitivno i toplo okruženje za rast i razvoj. Bez proaktivnog angažovanja odgovarajućih zagovornika i mreža socijalne sigurnosti, djeca izvan porodične njege ne dobijaju osnovnu skrb i zaštitu za poticanje dugoročnog razvoja, otpornosti i dobrobiti.

Konvencija o pravima djeteta postavlja jasnu obavezu državama da moraju prvo raditi na sprečavanju razdvajanja djece i roditelja sve dok je briga roditelja u najboljem interesu djeteta. Ako je potrebno razdvajanje radi zaštite djeteta, države moraju slijediti određene protokole da bi djeca bila sigurna i da bi poticala razvoj djeteta. Ako će razdvajanje biti trajno, Konvencija o pravima djeteta preporučuje alternativno rješenje zbrinjavanje djeteta u porodično okruženje i okruženje u zajednici. Konačno, Konvencija o pravima djeteta uvodi odgovornost za brigu o djeci koja žive na ulici bez porodice ili doma.

Sprečavanje razdvajanja – Pomaganje porodicama da ostanu zajedno

Član 9. Konvencije o pravima djeteta sadrži dva osnovna principa prava djeteta: prvo, da djeca ne bi trebala biti odvojena od svojih roditelja, osim ako je to neophodno za njihove najbolje interese, i drugo, da svi postupci za razdvajanje djece od roditelja po tom osnovu moraju biti ispravni. Također, potvrđuje pravo djece da održavaju odnose i kontakte s oba roditelja, te stavlja državi odgovornost da informiše roditelje i dijete o tome gdje se nalazi ili ako je država uzrokovala njihovo odvajanje.

Na osnovu indikatora iz člana 9., BiH je postigla ocjenu 0,358 od maksimalne ocjene 1, što predstavlja jednu od dvije najniže ocjene, zajedno s indikatorima u vezi sa članom 20.2. Ovo odražava potrebu za ozbiljnim razmatranjem i davanjem prioriteta razvoju specifičnih usluga kako bi se odgovorilo na potrebe djece i njihovih roditelja.

BiH je ostvarila ocjenu 0,632 za zakone i politiku, 0,454 za usluge, 0,250 za kapacitete i 0,284 za koordinaciju. Implementacija usvojenih zakona i politika je najslabija (0,253) u kontekstu ovog člana u odnosu na ostale članove koji su obrađeni u BiH, kao što je slučaj s državnim naporima da se stvori odgovornost za postupke javnog sektora (0,104). Član 9. zahtijeva da države članice pružaju usluge i podršku porodicama u cilju zadržavanja porodica zajedno.

Odgovornosti i uloge relevantnih vlasti u BiH definisane su zakonima i propisima, ali nisu konzistentne, jasne, precizne, podržane smjernicama, itd. na svim nivoima vlasti. Načelo učešća i sposobnost da se čuje mišljenje djeteta uključeno je u zakone koji regulišu porodične odnose, socijalnu i dječiju zaštitu ili kaznenu i pravnu zaštitu. **Kapaciteti postojećih institucija su nedovoljni u domenu odgovornosti, manjkavi i zahtijevaju dodatni rad.**

Najčešći zakonom definisani oblici preventivnih mjera na svim nivoima vlasti u BiH su tercijarni, tj. finansijska naknada za porodice i djecu u riziku od odvajanja, dok su primarni i sekundarni oblici prevencije nedovoljno prisutni.

Centri za socijalni rad (CSR) su glavni resurs za koordinaciju zaštite djece i usluga podrške za porodice u BiH. Protokole o saradnji u oblasti preventivne zaštite djece u riziku od razdvajanja potpisalo je 23% CSR-ova.

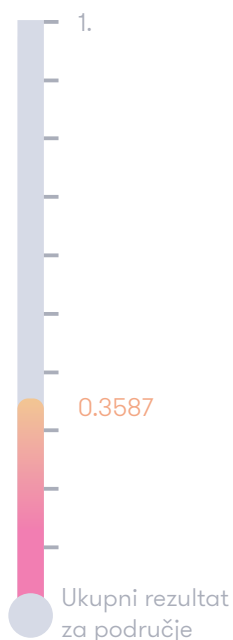
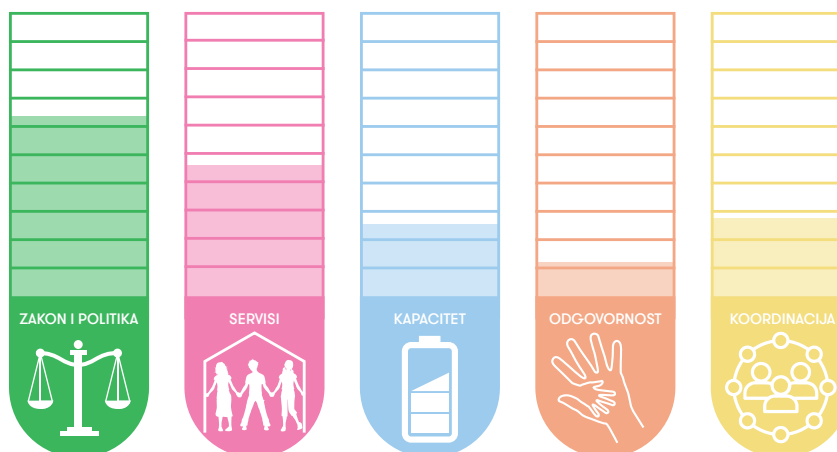
Usluge podrške za porodice uključuju programe materijalne podrške, kao i pružanje savjetodavnog i stručnog rada, kućne posjete i revizije slučaja razdvajanja. Obim podrške i preventivni rad sa porodicama u svakoj općini zavisi prije svega od kapaciteta CSR-a, kao i od postojanja mehanizama upućivanja i drugih usluga nevladinih organizacija i lokalnih vlasti u zajednici⁷. **Preporučuje se jačanje kapaciteta centara za socijalni rad i uspostavljanje partnerstva između centara za socijalni rad i nevladinih organizacija koje pružaju efikasnu podršku porodicama, u najboljem interesu djece.**

Postoji samo mali broj CSR-ova koji imaju bazu za praćenje djece i porodica u riziku od razdvajanja i ne postoji jedinstvena baza podataka na nivou BiH. Centri za socijalni rad nemaju jedinstvenu metodologiju za registrovanje socijalno ugroženih porodica s djecom. Prema podacima CSR-ova, najčešći rizični faktori identifikovani u porodicama u riziku od razdvajanja su nezaposlenost, siromaštvo i zdravstveni problemi, a u manjoj mjeri ponašanje roditelja, zanemarivanje i zlostavljanje djece, loše zdravstveno stanje roditelja, porodica samohranih roditelja i porodice s više dece. U jednoj trećini slučajeva, teška ekonomska situacija dovodi do odvajanja djece i bioloških roditelja, te smještaja djece u alternativnu skrb. Zabilježen je porast broja djece isključene iz biološke porodice zbog teške materijalne i stambene situacije. **Preporučuje se da se sistematski radi na ranom otkrivanju porodica i djece izložene riziku od razdvajanja kako bi se spriječilo razdvajanje porodice isključivo na osnovu društveno-ekonomske nepogodnosti. Postoji potreba za jasnom i jedinstvenom definicijom i kriterijima za identifikaciju ugroženih porodica, koja bi se fokusirala na sprečavanje nepotrebnog razdvajanja porodica. Prioritet treba dati preventivnom pristupu koji ima za cilj očuvanje porodice, posebno za djecu sa poteškoćama u razvoju, djecu bez roditelja i djecu mlađu od tri godine. Da bi se ocijenila djelotvornost preventivnog rada centara za socijalni rad u BiH, kao i uključenih NVO-a, potrebno je bolje praćenje i evaluacija. Preporučuje se da se osigura pokrivenost,**

⁷ Analiza stanja djece izložene riziku od lišenja porodične brige i djece bez roditeljskog staranja u Bosni i Hercegovini, poglavlje 5, strana 32, UNICEF 2017

adekvatna raspodjela i efikasno korištenje finansijskih i ljudskih resursa i usluga koje ublažavaju rizik od nepotrebnog razdvajanja porodice, uključujući usluge podrške porodici i finansijsku pomoć. Također se preporučuje da osoblje CSR-a ima mogućnost za kontinuirani profesionalni razvoj i obrazovanje, kao i nadzor i pomoć protiv profesionalnog sagorijevanja u područjima kao što su podrška porodici i sprečavanje nepotrebnog razdvajanja, uz punu podršku lokalne zajednice i obezbeđivanje adekvatnih finansijskih sredstava.

Zadatak institucija i profesionalaca u BiH je pružanje adekvatne zaštite djeci koja odrastaju u rizičnoj situaciji, poštujući pravo svakog djeteta da odrasta u svojoj porodici. Obaveza države je da štiti najbolje interese djeteta. **Trebalo bi početi od revizije budžeta, što bi povećalo ulaganja u zaštitu porodica i djece.**

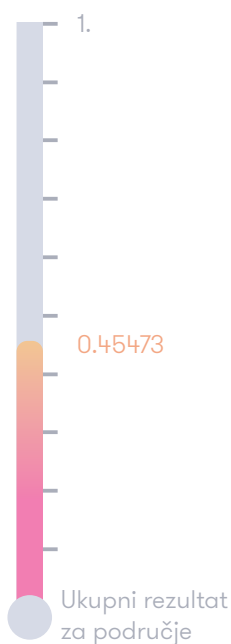
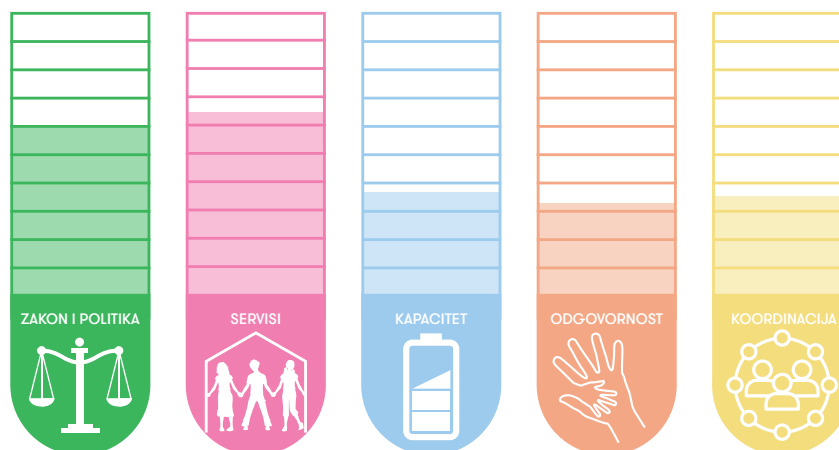

Inicirano odvajanje – Briga o djeci

Usvojeni zakoni ne definišu procedure i mjere kojima će provajderi prvo razmotriti sva moguća rješenja prije odvajanja djeteta od roditelja. U skladu sa porodičnim zakonima u BiH, brizi o djetetu izvan porodice prethodi temeljna multidisciplinarna procjena potreba djeteta, koja uključuje procjenu kapaciteta porodice, moguće mjere porodične i socijalne zaštite koje bi doprinijele sprečavanju izmještanja djece (materijalna pomoć, savjetovanje, jačanje roditeljskih kompetencija), a ako se procjenjuje da je preseljenje u najboljem interesu djeteta (to jest, primijenjene mjere nisu dale željene rezultate), razmatra se briga o djetetu izvan porodice. Prioritet se daje porodičnom smještaju kad god je to moguće. U svakom procesu osigurano je aktivno učešće djeteta. Na općinskim nivoima i nivou oba entiteta, CSR-i koordiniraju slučajeve razdvajanja djece i porodice, jer su oni prvostupanjska institucija u koju su usmjereni roditelji i djeca. Sve odluke donesene u slučajevima razdvajanja djece i porodica donose sudovi, kako je predviđeno porodičnim zakonima oba entiteta u BiH. CSR-i daju pismenu procjenu osobnih okolnosti djeteta i porodičnog okruženja, što često preporučuje odgovarajuće daljnje djelovanje. Dijete treba biti direktno uključeno u sudski postupak ako to zahtijeva sudija, u skladu sa porodičnim zakonima. Država nije obezbijedila dovoljan broj specijalno obučanih sudija za slučajeve dječije zaštite. Ne postoje specijalizovani sudovi ili sudije koji bi odlučivali o pravnim pitanjima iz oblasti porodičnog prava. Preporučuje se da se djeci omogući pristup prilagođenim sudnicama i dodatno edukuje određeni broj sudija kako bi se postigao dodatni nivo osjetljivosti u postupcima prilikom odlučivanja o najboljim interesima djeteta.

Djeca u BiH su izuzeta od roditelja na osnovu stručnog mišljenja i detaljne procjene multidisciplinarnog tima CSR-a (kapaciteti, procesi i kriteriji variraju od centra do centra), pri čemu se u praksi daje prioritet nekom obliku institucionalnog smještaja, gdje su čak i vrlo mala djeca (0-3) češće smještena u ustanovama, suprotno UN-ovim Smjernicama za alternativnu skrb djece. Zakonodavstvo u BiH još uvijek nema eksplicitnu zabranu smještanja djece do tri godine u institucije. Preporučuje se da se uvede zakonska odredba o eksplicitnoj zabrani smještanja djece do tri godine u institucije.

Isti CSR tim koji donosi odluke o potrebi izmještanja djeteta iz biološke porodice i odluku o pritvoru donosi i odluku o vrsti skrbi koja će biti dodijeljena djetetu. Broj razloga je značajno povezan s vrstom smještaja. U slučaju samo jednog razloga za brigu o djetetu, djeca se češće nalaze u roditeljskoj skrbi, dok su kombinirani razlozi češće povezani sa smještajem u instituciji ili nerodbinskoj skrbi. U većini slučajeva (više od 70%) CSR traži mišljenje o najpogodnijem smještaju djece starije od 10 godina. Mala djeca se rijetko pitaju za mišljenje o ovom pitanju. Mehanizmi za žalbe nisu razvijeni uz direktnu konsultaciju ili učešće djece. Preporučuje se da svi subjekti zaštite preduzmu sve neophodne mjere i aktivnosti kako bi se obezbijedili uslovi da dijete izrazi svoje mišljenje i stav u svim sudskim i upravnim postupcima koji se odnose na slučajeve razdvajanja djece i porodice. Princip najboljeg interesa djeteta treba primjenjivati sistematski.

Nakon odvajanja – Briga o djeci razdvojenoj od porodice

Uprkos strateškom opredjeljenju vlada oba entiteta, institucionalna skrb je još uvijek najčešće korištena opcija za smještaj djece odvojene od roditelja u Bosni i Hercegovini. Društvene norme i loše razvijene alternative institucionalnom zbrinjavanju samo su neki od razloga za to, zajedno s naslijeđem u vezi sa socijalnom zaštitom iz prethodnog sistema. Primijećeno je da postoje veća finansijska izdvajanja za institucionalni smještaj djece u odnosu na alternativne oblike i prevenciju, kao i nedovoljno umrežavanje, povezivanje i razmjenu centara. Ova kategorija Indeksa je rezultat vladinih napora da se brine o djeci koja su odvojena od njihovih porodica, kao što se traži prema članu 20.1 UNCRC-a.

BiH je ostvarila ukupnu ocjenu 0,454 od maksimalne ocjene 1, što je nezatno poboljšanje u odnosu na Indeks objavljen 2016. godine, kada smo bili rangirani kao posljednja od devet pilot zemalja s ocjenom 0,326. Najviša ocjena koju je naša zemlja dobila je za usluge 0,629 i politike 0,592, dok je najslabija u odgovornosti 0,316 i koordinaciji 0,333.

Postojeći sistem alternativnog zbrinjavanja obeshrabruje ujedinjavanje djece s biološkim porodicama, čak i kada to može biti održiva opcija. Smještaj u ustanovama za brigu o djeci često postaje dugoročno rješenje, jer se revizija smještaja rijetko ili uopće ne događa, što ukazuje na kršenje prava djeteta na porodični život.

Nema dovoljno napora da se ta djeca povežu s njihovim biološkim porodicama, što rezultira velikim brojem njih koji ostaju u ustanovama do 18 godina starosti i prosječno šest godina. Djeca čiji je prvi smještaj srodna skrb obično ostaju kraće u sustavu alternativne skrbi za razliku od djece u ustanovama. Polovina djece bez roditeljskog staranja koja nemaju rodbinsku skrb i više od dvije trećine djece smještene u ustanove održavaju kontakt sa svojim biološkim roditeljima i rodbinom⁸. Ishodi za djecu koja napuštaju različite vrste skrbi nisu potpuno jasni i potrebna su daljnja istraživanja o tome da li je svaka vrsta skrbi prikladna za svako dijete. Stanovanje i finansijska sigurnost su najveći problemi za mlade koji napuštaju sistem. Aktivnosti koje većina centara za socijalni rad sprovodi u cilju reintegracije (savjetovanje, finansijska i materijalna pomoć, itd.) nemaju značajnog uticaja na povratak djece u porodicu, jer se samo mali broj djece (ispod 10) u posljednje dvije do tri godine vratio svojim porodicama nakon što su bila smještena u alternativnu skrb. **Preporučuje se da se ojača rad na reintegraciji koju obavljaju CSR-i i drugi akteri u sistemu podrške porodici i dječijoj zaštiti (NVO-i, ustanove za njegu i strukture socijalne zaštite), ili briga u srodstvu kao prvi izbor, umjesto nerodbinske skrbi, kao i kapaciteti profesionalaca u toj oblasti.**

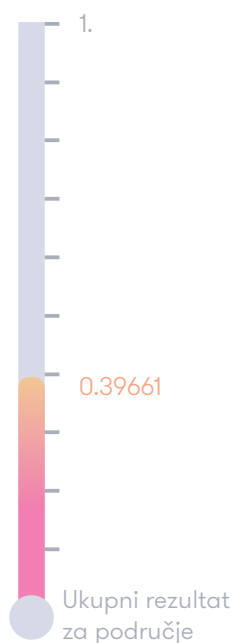
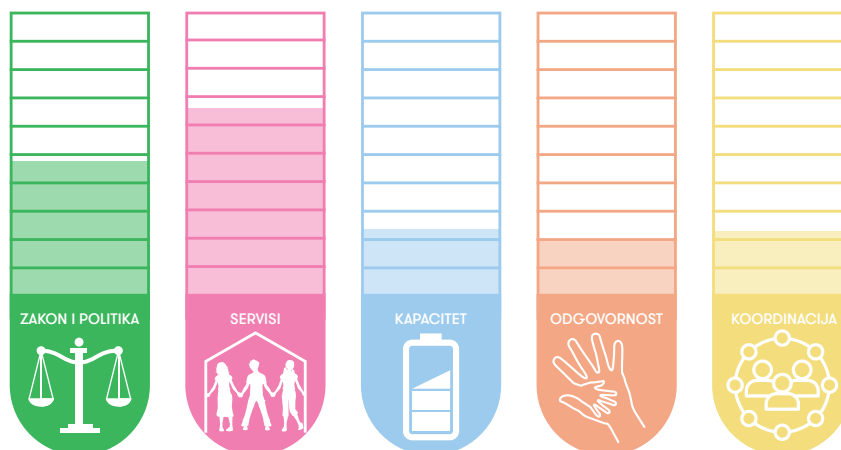
Nivo primjene standarda kvaliteta za alternativnu brigu za djecu je relativno nizak, sa samo oko jedne četvrtine do jedne trećine usluga koje primjenjuju ove standarde u praksi⁹. Zabrinutost je i dalje prisutna zbog neadekvatnih standarda zaštite djece smještene u ustanovama, od kojih 70% ima neki oblik invaliditeta. Ne poduzimaju se mjere kojima bi se potvrdili ti oblici zaštite i osigurala porodična zaštita djeteta izvan biološke porodice. **Potrebno je promovisati dosljednu primjenu Smjernica UN-a o alternativnoj dječijoj skrbi. Trebalo bi da se sprovedu inicijative u vezi sa podizanjem svijesti usmerene na širu javnost i profesionalce o štetnim efektima institucionalne zaštite na razvoj i dobrobit djece. Posebnu pažnju treba posvetiti djeci bez roditelja, djeci mlađoj od tri godine i djeci s teškoćama u razvoju.**

Udomiteljstvo je potencijalni resurs za djecu bez roditeljskog staranja, ali CSR-i su je slabo koristili jer nema dovoljno hraniteljskih porodica, posebno obučених hraniteljskih porodica, bilo srodnih ili nesrodnih da bi se zadovoljile potrebe za ovom vrstom smještaja. Među aktivnim hraniteljskim porodicama iz godine u godinu sve je više srodničkih, dok je grupa hraniteljskih porodica za nesrodničku brigu veoma mala. Većina udomitelja je završila odgovarajuće obrazovanje. **Preporučuje se dodatna promocija hraniteljstva kako bi se podigla svijest i razumijevanje među potencijalnim udomiteljima.**

⁸ Analiza stanja djece izložene riziku od lišenja porodične brige i djece bez roditeljskog staranja u Bosni i Hercegovini, poglavlje 5, strana 36, UNICEF 2017

⁹ Analiza stanja djece izložene riziku od lišenja porodične brige i djece bez roditeljskog staranja u Bosni i Hercegovini, poglavlje 1, strana 12, UNICEF 2017

Politike usmjerene na deinstitutionalizaciju provode se neujednačeno. Proces deinstitutionalizacije, osim dijela prevencije, sve je prisutniji u svim segmentima socijalne zaštite djece i porodica. Preporučuje se da se ubrza deinstitutionalizacija djece u okviru šireg procesa reforme brige o djeci i podrži proces transformacije ustanova dječije skrbi u novi sistem usluga koji će podržati i pomoći ugroženim kategorijama djece i porodica. Preporučuje se daljnje ulaganje od strane vlasti u BiH kako bi se spriječilo nepotrebno odvajanje djece od njihovih porodica, posebno djece s poteškoćama u razvoju. Postoji potreba za jačanjem srodničke i nesrodničke brige, kao i reintegracije porodica. Od presudnog je značaja nastaviti s aktivnostima podrške porodicama u riziku od razdvajanja, kako u dosadašnjim tako i na novim lokacijama u BiH, posebno u onim područjima gdje nema dovoljno resursa, uz uspostavljanje efikasnije saradnje i partnerstva između vladinog i nevladinog sektora.

Usvojenje

Član 21. Konvencije o pravima djeteta odnosi se na prava djece koja su usvojena, ali ističu da nisu sve zemlje dozvolile usvajanje. Ona nalaže najveću važnost principa najboljeg interesa djece u svim aranžmanima usvajanja i detaljno opisuje minimalne zahtjeve za procedure usvajanja. Usvojenje između zemalja se razmatra samo ako se dijete ne može prikladno smjestiti u svojoj zemlji. Kada je dijete ili mlada osoba usvojena ili živi u udomiteljstvu, njihovi najbolji interesi trebaju biti na prvom mjestu. Ako dijete ili mlada osoba postane usvojena, trebaju ih usvojiti ljudi koji su u stanju da se brinu o njima i da ih dobro tretiraju. Usvajanje treba da bude propisno regulisano od strane države kako bi se osiguralo da sva djeca i mladi mogu živjeti siguran i sretan život.

U kategoriji usvajanja, BiH je ostvarila ocjenu 0,397 od maksimalne ocjene 1. Ocjena za usluge usvajanja je ograničena na 0,646, ali je i dalje visoka u odnosu na ostale segmente – napor BiH za stvaranje odgovarajućih zakona i politika također su ograničeni na 0,478, slaba ocjena je za koordinaciju (0,208) i kapacitet (0,213), kao i odgovornost (0,195) koja je najslabije ocijenjena, što sugerira potrebu za poboljšanjem i razvojem.

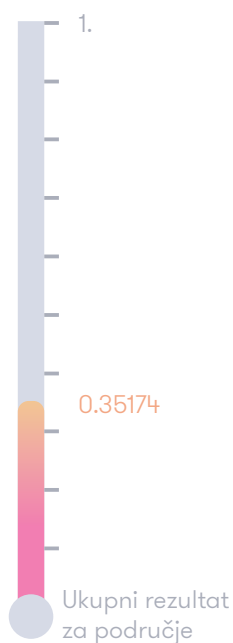
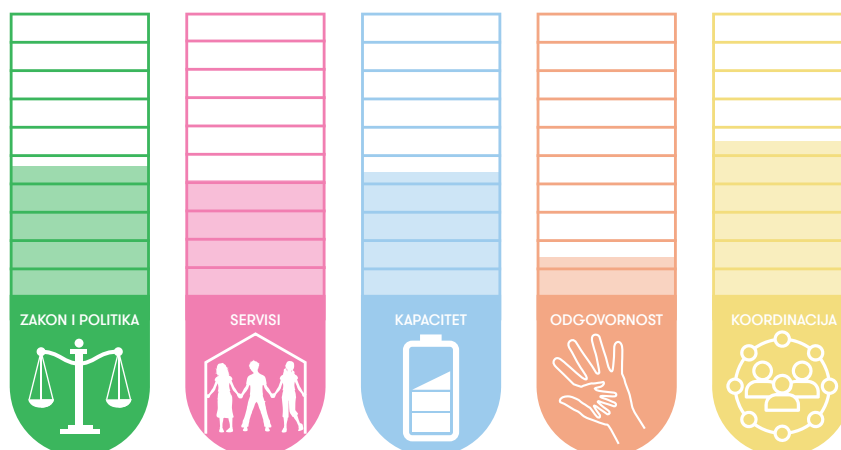
Porodični zakoni predviđaju da usvajanje mora biti u najboljem interesu djeteta. Svaki entitet u BiH ima svoje propise, koji u nekim slučajevima onemogućavaju usvajanje djece iz drugog entiteta. Svaki entitet održava svoju bazu podataka potencijalnih usvojitelja. Prema Porodičnom zakonu FBiH, BD-a i RS-a, potreban je pristanak roditelja na usvajanje, koji mora biti eksplicitan u odnosu na vrstu

usvojenja. U izuzetnim slučajevima, nije potrebna saglasnost djetetovog roditelja na usvajanje ako su roditelji lišeni roditeljskog prava ili je dijete bez roditeljskog staranja. Porodični zakoni FBiH i BD-a, ali ne i RS-a, zabranjuju usvajanje djeteta mlađeg od tri mjeseca i usvajanje djeteta čiji su roditelji nepoznati do tri mjeseca nakon što je dijete napušteno. Potpuno usvojenje propisano je za mlađu djecu bez roditeljskog staranja (prema definiciji svakog entiteta), a između usvojitelja i njihovih srodnika, s jedne strane, i usvojenih i njihovih potomaka, s druge strane, zasniva se na nerazdvojni odnos srodstva prema krvnom odnosu, i uzajamna prava i obaveze usvojenih i njihovih krvnih srodnika se ukidaju. Potpuno usvojenje ne može biti poništeno. Nepotpuno usvojenje namijenjeno je starijoj djeci mlađoj od 18 godina. Uz nepotpuno usvojenje, između usvojitelja, s jedne strane, i usvojenih i njihovih potomaka, s druge strane, nastaju prava i dužnosti koje, prema zakonu, postoje između roditelja i djece. Nepotpuno usvojenje ne utiče na prava i dužnosti usvojitelja prema djetetovim roditeljima i drugim srodcima¹⁰. Preporučuje se pojednostavljenje i usaglašavanje procedura usvajanja, uz obezbjeđivanje garancija koje zahtijeva Konvencija, te uspostavljanje univerzalne integrirane baze podataka za institucije socijalne zaštite s podacima o potencijalnoj usvojenoj djeci i usvojiteljima širom zemlje.

Usvajanje u BiH je dug i kompliciran proces koji često obeshrabruje usvojitelje. CSR-i rijetko pokreću procedure za ukidanje roditeljskih prava, jer sudovi rijetko odobravaju takve prijedloge. Dijete je pogodno za usvojenje nakon što socijalni radnici otkriju da nemaju šanse da odrastu u biološkoj porodici. Prema službenim statističkim podacima Agencije za statistiku BiH, u BiH se godišnje usvoji oko 58 djece, što predstavlja manje od 2% od ukupnog broja djece bez roditeljskog staranja. Usvojena djeca su uglavnom mlađa od tri do pet godina i nemaju razvojne ili mentalne poteškoće, a u institucionalnu skrb su uključena manje od 12 mjeseci prije usvajanja. Prosječno trajanje boravka u instituciji prije usvajanja je oko tri i po godine. Neusklađenost zakona komplikuje proces međudržavnog usvajanja. BiH još uvijek nije pristupila Haškoj konvenciji o zaštiti djece i saradnji na području usvajanja među državama. Preporučuje se hitna ratifikacija Haške konvencije o zaštiti djece i saradnja na polju međudržavnog usvajanja. Također se preporučuje da se u potpunosti usklade procedure za usvajanje sa članom 21. Konvencije o pravima djeteta, kako bi se osiguralo da dijete, nakon što postane prihvatljivo za usvajanje, ne čeka nepotrebno dugo u okruženju privremene skrbi. Trebalo bi se zalagati za podizanje gornje starosne granice za usvajanje i osigurati koherentnost između entiteta (trenutna starosna granica je u FBiH deset godina, a pet godina u RS-u). Također je potrebno uskladiti procedure za lišavanje roditeljskih prava u BiH.

¹⁰ Analiza stanja djece izložene riziku od lišenja porodične brige i djece bez roditeljskog staranja u Bosni i Hercegovini, poglavlje 6, strana 47, UNICEF 2017

Djeca koja žive i/ili rade na ulici

U skladu sa članom 20.2 UNCRC-a, države članice će, u skladu sa svojim nacionalnim zakonima, osigurati alternativnu brigu za dijete koje je privremeno ili trajno lišeno svog porodičnog okruženja, ili ako se zbog najboljeg interesa djeteta ne može dozvoliti da ostane u tom okruženju.

Na osnovu indikatora u vezi sa članom 20.2, BiH je postigla ocjenu 0,352 od maksimalne ocjene 1. BiH je ostvarila ocjenu 0,454 za polje zakona i politika, 0,4 za usluge, 0,416 za kapacitete, 0,120 za odgovornost i 0,536 za koordinaciju. Jaz između politike i implementacije (0,126) uglavnom je rezultat odgovornosti, a s druge strane, rezultati su veći za pružanje usluga i u kapacitetima, jer usluge uglavnom vode NVO-i i zasnovane su na sredstvima međunarodnih donatora.

Djeca bez doma nisu prepoznata u zakonima na cijeloj teritoriji BiH. Postoje neki opći minimalni standardi kvalitete za institucionalizirane socijalne usluge, ali oni nisu specifični za djecu bez krova nad glavom i one koji žive i/ili rade na ulici. Ne postoji sistem licenciranja za pružanje socijalnih usluga i nema finansijskih standarda. BiH i dalje treba da razvije sveobuhvatnu strategiju za rješavanje situacije beskućnika i djece koja žive i/ili rade na ulici.

Zbog razlika u zakonima o socijalnoj zaštiti u BiH, djeca izložena prosjačenju na ulici nemaju isti tretman u različitim dijelovima BiH. Usluge koje se pružaju djeci beskućnicima često vode nevladine organizacije, a resursi koje pružaju nevladine

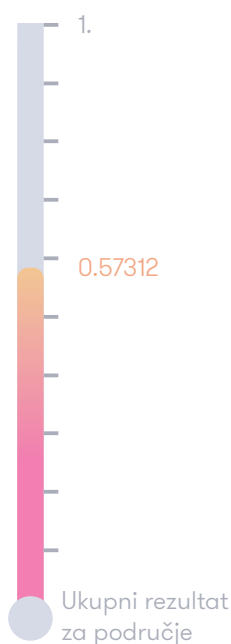
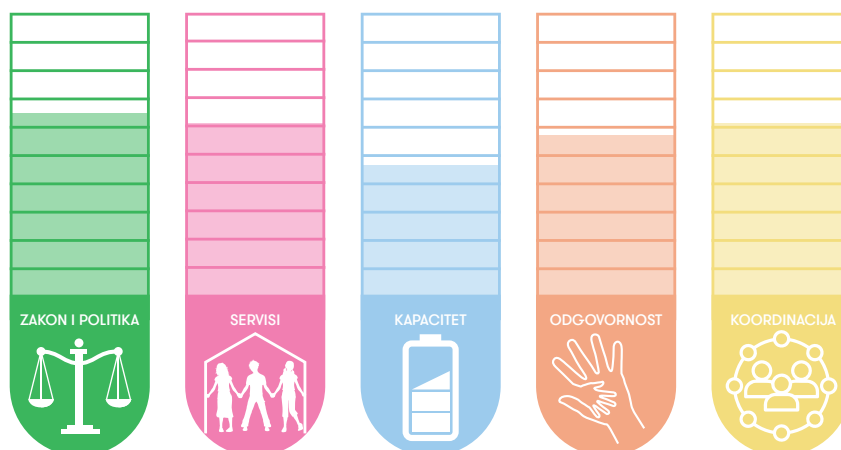
organizacije nisu dovoljni za nivo BiH. Usluge se uglavnom nalaze u većim gradovima, gdje se djeca dovoze s drugih lokacija da rade na ulici. Preporučuje se da BiH obezbijedi dovoljno resursa i napravi transparentan, pouzdan i dostatan budžet za djecu beskućnike u svakoj lokalnoj zajednici. Država također treba da obezbijedi finansijsku podršku za ove usluge, uključujući podršku NVO-a koje već vode ove vrste usluga. Ova poboljšanja se mogu ostvariti u 2020. godini, kada se planira programsko budžetiranje na osnovu ekonomskih kategorija¹¹.

Usklađeni mehanizmi za djecu beskućnike treba da budu obezbijeđeni na način koji je lako dostupan. Sadašnje stanje je takvo da nekoliko kompatibilnih mehanizama koji postoje za djecu općenito koriste se preko komunikacijskih tehnologija koje uglavnom nisu dostupne djeci bez krova nad glavom.

Država nema nacionalnu bazu podataka o djeci bez krova nad glavom. Čak ni subnacionalni podaci nisu dostupni, ni za djecu beskućnike, ni za djecu na ulici, te je provedeno nekoliko istraživanja za procjenu broja djece koja su uključena u rad/život na ulici, na osnovu registrovanih slučajeva u CSR-ovima, informacija od NVO-a koje se bave ovom populacijom itd. Država treba obezbijediti i voditi nacionalnu bazu podataka koja će pratiti slučajeve djece beskućnika i identifikovati dostupne usluge. Uz bazu podataka, država treba pružiti podršku ili sponzorstvo za istraživanje u vezi sa problematikom djece beskućnika koja bi bila osnova za daljnja poboljšanja u sistemu podrške djeci koja žive i/ili rade na ulici.

Ne postoji državno koordinacijsko tijelo koje pokriva isključivo pitanja u vezi s djecom bez krova nad glavom i one koji žive i/ili rade na ulici jer ne postoji stabilan zakonski okvir. Djelimično je to u nadležnosti Ministarstva sigurnosti BiH, koje koordinira pitanja u vezi s trgovinom ljudima, budući da su mnoga djeca koja žive na ulici ugrožena ili identificirana kao žrtve prisilnog prosjačenja u svrhu radne eksploatacije. Četiri regionalna monitoring tima su osnovana u Sarajevu, Mostaru, Banjoj Luci i Tuzli u cilju uspostavljanja dodatnih kapaciteta za poboljšanje koordinacije između nadležnih institucija vlasti i nevladinih organizacija u BiH koje učestvuju u sprovođenju aktivnosti na suzbijanju i sprečavanju trgovine ljudima u BiH. S druge strane, centri za socijalni rad igraju glavnu ulogu, jer su oni organ starateljstva i pokreću inicijativu za rješavanje pojedinačnih slučajeva beskućnika, zajedno s nevladinim organizacijama.

¹¹ Kombinovani peti i šesti izvještaj Bosne i Hercegovine o provedbi Konvencije o pravima djeteta, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, 2017

Zaštita djece od zloupotrebe droga

U skladu sa članom 33. Konvencije o pravima djeteta, države članice će poduzeti sve odgovarajuće mjere, uključujući zakonodavne, administrativne, socijalne i obrazovne mjere, kako bi zaštitile djecu od nezakonite upotrebe opojnih droga i psihotropnih tvari kako je definirano u relevantnim međunarodnim ugovorima, te kako bi se spriječilo korištenje djece u nezakonitoj proizvodnji i trgovini takvim supstancama.

Na osnovu indikatora iz člana 33., BiH ostvaruje ocjenu 0,573 od maksimalne ocjene 1. BiH je ocijenjena sa 0,633 za zakone i politiku, 0,6 za usluge, 0,462 za kapacitete, 0,575 za odgovornost i 0,6 za koordinaciju.

U krivičnom zakonodavstvu FBiH i BD-a ne postoje dodatne kazne za krivična djela u vezi s drogama počinjena od strane odraslih osoba u kojima su djeca korištena za njihovu proizvodnju ili trgovinu, ali Kazneni zakon u RS-u ima dodatne kazne. U svim krivičnopravnim zakonima ne postoje specifične norme koje bi mogle spriječiti prodaju otapala djeci bez odgovarajućeg ovlaštenja od roditelja ili drugih odraslih osoba i preporučuje se da država obezbijedi zakonodavstvo u vezi s ovom temom.

Zakoni o socijalnoj zaštiti u FBiH, RS-a i BD-a osiguravaju socijalnu zaštitu djece koja su žrtve zloupotrebe droga. Ova djeca imaju pravo na savjetovanje. Savjetovanje može pružiti CSR, ustanove socijalne zaštite, nevladine organizacije

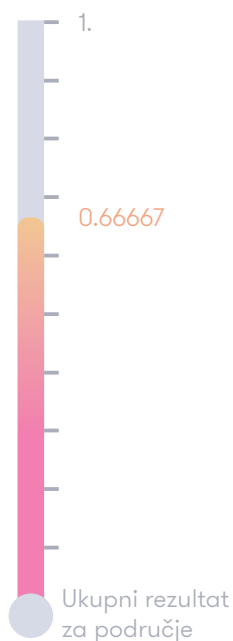
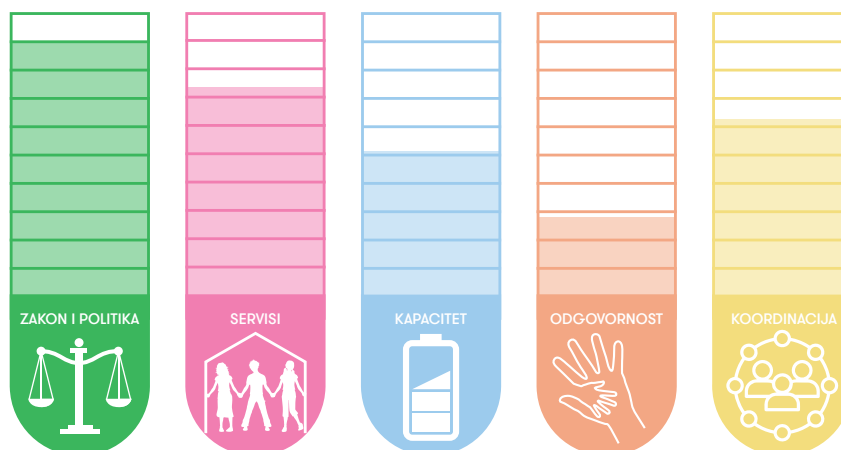
ili profesionalni radnici koji samostalno obavljaju djelatnost socijalne zaštite kao profesionalnu djelatnost, pod uslovom da imaju posebne prostorne i stručne kvalifikacije. Standardi kvaliteta ustanova socijalne zaštite ne odnose se na djecu koja su žrtve zloupotrebe droga, niti na psihološku rehabilitaciju izuzev usluga koje se pružaju kroz sistem zdravstvene zaštite. Ne postoje finansijski standardi za državne ili privatne subjekte koji pružaju usluge u vezi s djecom žrtvama zloupotrebe droga, ne postoji sveobuhvatan sistem izdavanja dozvola za ove usluge. Potrebna je funkcionalna dozvola samo u vezi s onim uslugama koje su ugovorene s državnim finansiranjem. *Preporučuje se da država obezbijedi standarde kvaliteta usluga socijalne zaštite, finansijske standarde zasnovane na programskom budžetiranju i sveobuhvatni sistem licenciranja za sve državne i privatne subjekte koji pružaju ove usluge.*

Država treba obezbijediti usklađene mehanizme koji su lako pristupačni i prilagođeni djeci i pružiti tačne baze podataka koje će omogućiti praćenje slučajeva zloupotrebe droga kod djece i istraživanja koja bi mogla biti ključna za daljnji razvoj sistema. Na zvaničnoj internet stranici ESPAD-a navodi se: "Bosna i Hercegovina još nije učestvovala u ESPAD prikupljanju podataka kao jedinstvena država."

Psihološka rehabilitacija je u nadležnosti centara za mentalno zdravlje. Što se tiče socijalne reintegracije, postoje dvije javne institucije koje pružaju usluge socijalne reintegracije, a druge pružaju nevladine organizacije i vjerske zajednice, s mješovitim sredstvima, uglavnom finansiranih od strane međunarodnih donatora. Međutim, problem nije samo u broju ovih centara za tretman, nedostatku resursa i finansiranja, već i činjenica da nijedan od ovih centara nije specijalizovan samo za djecu, već su integrisani u centre za odrasle. *Država treba obezbijediti mjesta prilagođena djeci u zajednicama za rehabilitaciju, kao i stručno osoblje za dječije rehabilitacijske aktivnosti i tretman.*

Vijeće ministara BiH formiralo je Komisiju za prevenciju zloupotrebe droga u cilju usklađivanja aktivnosti ministarstava i autonomnih organa uprave u Bosni i Hercegovini i drugih agencija uključenih u provedbu Nacionalne strategije za kontrolu, prevenciju i suzbijanje zloupotrebe droga u Bosni i Hercegovini za period 2009–2013. godine, te da promoviše i kontrolira provedbu ove Strategije. Ministarstvo sigurnosti BiH je odgovorno za svakodnevnu koordinaciju i praćenje stanja u vezi s drogom. *Međutim, nova državna strategija o nadzoru nad opojnim drogama, prevenciji i suzbijanju zloupotrebe narkotika (2018–2023) naglašava potrebu koordinacije i stručnog obrazovanja na lokalnom nivou. Ona također nastoji da uspostavi mehanizam za regulisanje odgovornosti za neusklađenost sa mjerama, naglašavajući odgovornost na lokalnom nivou¹².*

¹² Izvještaj podnesen za potrebe EMCDDA 2011.

Djeca izbjeglice, djeca koja traže azil i djeca uključena u oružane sukobe¹³

Članom 22. Konvencije o pravima djeteta propisano je da države trebaju osigurati da dijete koje traži status izbjeglice ili za koje je utvrđeno da je izbjeglica, dobije odgovarajuću zaštitu i humanitarnu pomoć. Pored toga, djeca koja traže azil ili kojima je odobren izbjeglički status imaju pravo na puno uživanje svojih prava prema Konvenciji, kao što su da ne budu diskriminirana, da se prema njima postupa humano i s poštovanjem, da se njihov glas čuje i da princip najboljeg interesa djeteta bude primijenjen. U skladu sa članom 38., države potpisnice se obavezuju da će poštovati pravila međunarodnog humanitarnog prava koja se primjenjuju u oružanim sukobima koji su relevantni za djecu.

U ovoj kategoriji, BiH je ostvarila ocjenu 0,666 od maksimalne ocjene 1. Zakoni i politike imaju prilično visoku ocjenu 0,894, nakon čega slijede usluge (0,714), koordinacija (0,616) i kapaciteti (0,5) i vrlo niska ocjena za odgovornost (0,270).

Vlada BiH je ratificirala sve relevantne međunarodne konvencije, te je veći dio pravnog i regulatornog okvira usklađen u skladu s tim. Međutim, identifikacija i upućivanje djece bez pratnje i razdvojene djece ostaje ključni izazov za vlasti BiH koje bi trebale razviti i usvojiti potrebne smjernice za upućivanje. Iako dio procedura podrazmijeva da se maloljetnicima bez pratnje mora dodijeliti skrbnik koji treba da bude prisutan tokom intervjua sa službenicima, u izvještaju

¹³ Podaci u ovom odjeljku prikupljeni su do jula 2018. godine s obzirom na posebne okolnosti migrantske i izbjegličke krize koja je eskalirala od početka 2018. godine u BiH

EU navodi se da djeca bez pratnje nemaju adekvatan pristup starateljima, a procedure određivanja najboljeg interesa djeteta su često odložene, ako se uopće provode¹⁴.

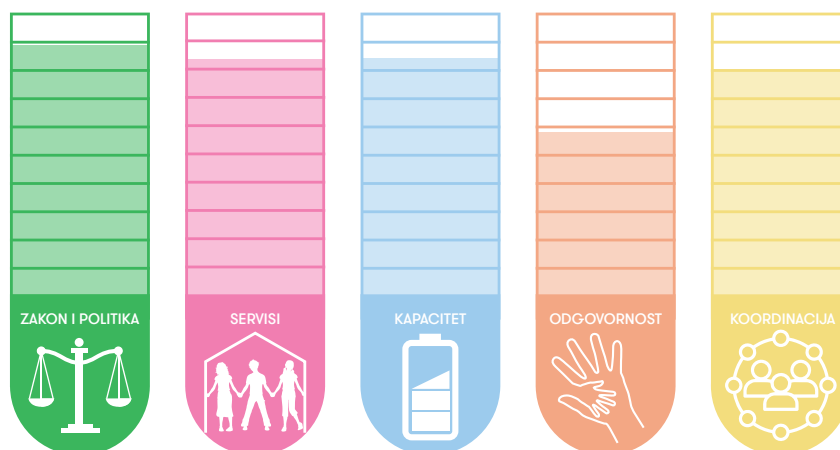
U 2016. i prvoj polovini 2017. godine, ukupan broj djece sa statusom izbjeglice i supsidijarnom zaštitom bio je 46. Sva djeca imala su zdravstveno osiguranje. U skladu sa njihovom starosnom dobi, 27 (100%) djece je uključeno u obrazovni sistem. U 2018. godini, tražioci azila su smješteni prvenstveno na tri lokacije: Trnovo (glavni smještaj u BiH za tražitelje azila, koji se nalazi u šumi, oko 40 km od Sarajeva), novo proširen centar u Salakovcu (blizu Mostara) i od nedavno potpisan je sporazum između države i EMMAUS-a koji predviđa smještaj za djecu i porodice s djecom u EMMAUS centru u Doboju. Smještajni aranžmani, iako daleko od idealnog, izgleda da su sigurni i useljivi. Međutim, postoje djeca bez pratnje koja ostaju izvan ovih aranžmana, posebno u Sarajevu gdje su mnogi spavali u parkovima, kao i na lokacijama u blizini granice¹⁵. S većim brojem djece koja dolaze u BiH u 2018. godini, neophodno je obezbijediti neformalno obrazovanje s ciljem olakšavanja postupne integracije djece koja traže azil u školski sistem BiH, uključujući relevantne kurseve jezika. Upis izbjegličke i migrantske djece u škole, kao i hitno pružanje specijalizirane psihološke podrške djeci izbjeglicama i migrantima i njihovim porodicama su pitanja koja zahtijevaju hitnu pažnju. Država treba obezbijediti ili sponzorirati programe obuke za reagovanje u slučajevima gdje je potrebna hitna intervencija i humanitarna pomoć, uključujući i zaštitu djece.

Iako postoji djelotvorna koordinacija za sve angažmane između različitih agencija zaduženih za odgovor na hitne i humanitarne izazove, vlasti moraju obezbijediti neophodne resurse i političku volju za efikasniji rad mehanizma koordinacije. Usluge koje su dostupne, od strane države ili nacionalnih i međunarodnih nevladinih organizacija i agencija, nemaju redovno spoljno nadgledanje, iako bi se to trebalo odvijati u skladu sa zakonima. Vladi BiH treba dati dozvolu za lišenje slobode maloljetnog tražitelja azila u imigracionom centru samo u ekstremnim slučajevima i kada se ne mogu primijeniti druge mjere. Sve usluge koje se pružaju kao odgovor za djecu izbjeglice i tražitelje azila, moraju biti predmet vanjskog nadzora i procjene.

Ukupan broj bodova 0,666 naglašava potrebu za ulaganjem više napora od strane državnih organa kako bi se u potpunosti poštovali članovi 22. i 38. UNCRC-a koji će na kraju doprinijeti poboljšanju usluga koje se pružaju djeci izbjeglicama i onima koji su uključeni u oružane sukobe.

¹⁴ Komunikacija Komisije Evropskog parlamenta, Vijeća, Evropskog ekonomskog i socijalnog odbora i Komiteta regija 2018. Komunikacija o politici proširenja EU str. 27.

¹⁵ <https://www.wvi.org/pressrelease/coalition-international-organizations-working-child-rights-sector-urge-bosnia-and>

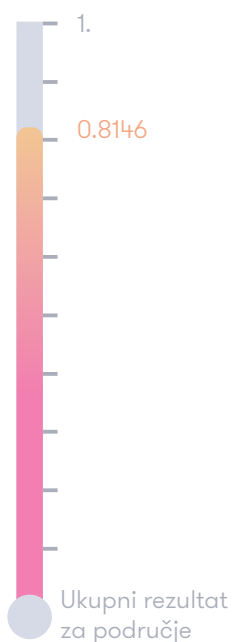
Mučenje i ponižavajući tretman djece

Na osnovu indikatora iz člana 37. UNCRC-a, BiH je ostvarila ocjenu 0,814 od maksimalne ocjene 1. Ocjena za zakone i politike je 0,889, 0,833 za usluge, 0,839 za kapacitete, 0,571 za odgovornost i 0,791 za koordinaciju.

Bosna i Hercegovina je ratificirala Konvenciju protiv mučenja i drugih okrutnih, nečovječnih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja iz 1993. godine, a Opcioni protokol uz Konvenciju protiv mučenja iz 2008. godine i Protokol o postupanju u slučaju nasilja, zlostavljanja ili zanemarivanja djece potpisan je u novembru 2012. godine¹⁶. Krivični zakoni države i entiteta zabranjuju neograničene ili neodređene kazne u bilo kojoj okolnosti za bilo koga osuđenog za krivično djelo. Pravni ili regulatorni okvir predviđa krivične, građanske i porodične posljedice za one koji koriste fizičko kažnjavanje djece.

Prema zakonima o zaštiti i tretmanu u BiH, RS-u i BD-u, djeca su sva lica mlađa od 18 godina. Dijete mlađe od 14 godina ne može biti predmet maloljetničkog postupka, ne može se sankcionisati za kršenje zakona. Zakoni definišu dijete kao osobu mlađu od 18 godina, ali zadržavaju koncept mlađeg maloljetnika (za djecu od 14 do 15 godina) i starijeg maloljetnika (za djecu od 16 do 17 godina), za koje su predviđene različite sankcije. Slično tome, Zakon o prekršajima se primjenjuje na djecu stariju od 14 godina. Krivični zakon BiH, entiteta i Brčko Distrikta definišu dijete kao osobu mlađu od 14 godina. Međutim, BiH nastoji osigurati jedinstvenu

¹⁶ <http://www.djeca.rs.ba/uploaded/PROTOKOL.pdf>

primjenu načela i odredbi Konvencije o pravima djeteta. U 2016. godini Vijeće za djecu BiH uputio je relevantnim akterima inicijativu za izmjene i dopune Krivičnog zakona, kako bi se dijete definiralo kao osoba do 18 godina.

U BiH još uvijek postoje mnogi izazovi u evidentiranju i korištenju podataka o nasilju, kao i nasilju nad djecom, kao što su neujednačena statistika ili neregistriranje djece kao žrtava nasilja u slučajevima kada svjedoče o nasilju. Fizičko kažnjavanje je zabranjeno u školama, kazneno-popravnim ustanovama i drugim institucijama, ali nije eksplicitno u svim sredinama u FBiH i BD-u, što bi trebalo učiniti. Zakoni o zaštiti od nasilja u porodici u BiH ne zabranjuju eksplicitno fizičko kažnjavanje, ali navode da čin nasilja predstavlja upotreba odgojnih metoda s ponižavajućim postupanjem, što podrazumijeva sve oblike odgoja koji dovode do osjećaja potčinjenosti ili ponižavanja djeteta. U 2016. i 2017. godini Vijeće za djecu BiH uputilo je inicijativu za izmjene i dopune Porodičnih zakona, Zakona o socijalnoj i dječijoj zaštiti, Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, krivičnih zakona, zakona iz oblasti zdravstvene zaštite i zakona u oblasti obrazovanja, s ciljem uvođenja zabrane svih oblika nasilja nad djecom, a posebno fizičkog kažnjavanja u svim sredinama gdje djeca borave ili žive¹⁷. **Država treba pružiti materijalnu i svaku drugu podršku kako bi upoznala javnost sa posljedicama fizičkog kažnjavanja djece.**

Dijete koje nije navršilo 14 godina ne može biti uhapšeno, niti može biti pritvoreno, jer nije krivično odgovorno. Samo dijete starije od 16 godina može biti kažnjeno zatvorskom kaznom. Kazna maloljetničkog zatvora je najteža kazna i primjenjuje se samo izuzetno. Kazna zatvora varira od 30 dana do deset godina. Pravni ili regulatorni okvir definira alternativne mjere koje su na raspolaganju kako bi se spriječilo pritvaranje djece prije suđenja kad god je to moguće.

Djeca koja se nalaze u zatvoru tokom suđenja, dijele sobu s osuđenim maloljetnicima. Prema Zakonu, maloljetnici bi trebali biti odvojeni od odraslih u pritvoru, međutim izvještavanje i slučajevi iz prakse pokazuju da to nije uvijek slučaj. Iako su odvojeni u pritvorskim centrima, oni dijele neke objekte, kao što su kantine i sportski objekti. Prema Pekinškim pravilima, opasnost za maloljetnike od "kriminalne kontaminacije" dok su u pritvoru do suđenja ne smije se potcjenjivati. Stoga je važno primijeniti alternativne mjere kad god je to moguće kako bi se izbjeglo zatvaranje djece u interesu dobrobiti maloljetnika. U slučajevima kada su popravni domovi/institucije jedine opcije, preporučuje se odvajanje odraslih i maloljetnika kako bi se osiguralo sigurno i odgovarajuće okruženje za proces rehabilitacije i ponovnog uključivanja.

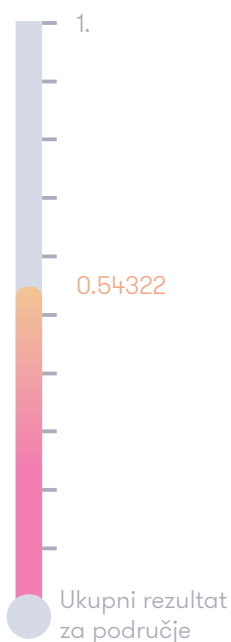
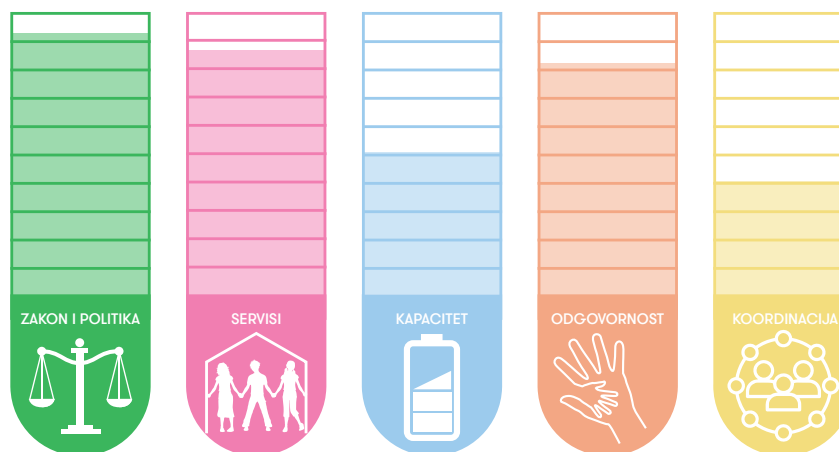
Pri izradi pojedinačnih planova i planova za resocijalizaciju maloljetnih počinitelja krivičnih i prekršajnih djela, maloljetnici se ne kontaktiraju, a većina njih nema ni uvid u te planove. Iako stručni tim Edukativnog centra razmatra sve raspoložive informacije o maloljetniku, kao što su socijalna pozadina, informacije o školi,

¹⁷ http://www.mhrr.gov.ba/ljudska_prava/djeca_bih/Kombinovani%20V%20i%20VI%20periodicni%20izvjestaj%20BiH.pdf

direktne informacije od roditelja i drugih subjekata koji su uključeni u život maloljetnika i njegove porodice, maloljetniku treba dati mogućnost da se aktivno angažuje u izradi individualnog plana.

Prema Edukativnom centru Kantona Sarajevo, ustanove za maloljetnike se uglavnom suočavaju s nedostatkom finansijske podrške i nedostatkom obučenog stručnog osoblja. Iako zapošljavaju psihologe, edukatore, socijalne radnike i dr. broj angažovanih nije dovoljan da adekvatno pokrije potrebe. Iste nalaze je naveo i Ombudsman za ljudska prava u 2016. godini. Postoje i tehnički nedostaci, nedostatak prostorija za organizovanje boravka djece i dnevne aktivnosti, nedostatak privatnosti i prenatrpanost soba. **Država treba pružiti dovoljnu podršku institucijama kako bi se obezbijedili bolji životni uslovi, radno okruženje i način rada s maloljetnicima koji su u krivičnom postupku ili izvršavaju kaznu.**

U nekim centrima maloljetnici u razgovoru ističu da im nije omogućeno srednje obrazovanje zbog nedostatka sredstava za ovu namjenu, što je potvrdila i uprava. U najgorem slučaju, jedna školska godina traje samo dvije sedmice što nipošto nije dovoljno. **Kao što je navedeno u Pekinškim pravilima, država treba da pruži dovoljnu podršku institucijama tako da maloljetnici dobiju adekvatnu brigu, zaštitu i svu neophodnu pomoć – socijalnu, obrazovnu, profesionalnu, psihološku, medicinsku i fizičku – koju mogu zahtijevati zbog svoje dobi, spola i ličnosti, a u interesu njihovog cjelovitog razvoja.**

Maloljetničko pravosuđe

Na osnovu indikatora iz člana 40. UNCRC-a, BiH je ostvarila ocjenu 0,815 od maksimalne ocjene 1. Ocjena za zakone i politike je 0,925, 0,86 za usluge, 0,5 za kapacitete, 0,812 za odgovornost i 0,5 za koordinaciju.

Dijete za koje se tvrdi da je prekršilo Kazneni zakon ili je optuženo, ima pravo da bude odmah i direktno obaviješteno o optužbama protiv njega ili nje, i preko roditelja i staratelja. On ili ona ima pravo na pravnu i svaku drugu potrebnu pomoć, uključujući pravo na besplatnu pomoć prevodioca ako dijete ne razumije ili ne govori jezik koji se koristi, kao i pravo da se to pitanje utvrdi bez odlaganja, kompetentan i nepristrasan organ ili sudsko tijelo, na pravičnom suđenju (u skladu s međunarodnim instrumentima, uključujući Pekinška pravila), u prisustvu pravne i druge odgovarajuće pomoći, u prisustvu – osim ako se smatra da nije u najboljem interesu djeteta i uzimajući u obzir dob ili situaciju djeteta – roditelja ili zakonskih staratelja i u djetetovom prisustvu.

Osumnjičeni se prilikom prvog ispitivanja mora obavijestiti o djelu koje mu se stavlja na teret i osnovama sumnje protiv njega, mora mu se pružiti mogućnost da da izjavu o svim činjenicama i dokazima koji ga optužuju i da iznese sve činjenice i dokaze u njegovu korist. Prema zakonu, nijedno dijete se ne može prisiliti da svjedoči ili prizna krivicu. Čini se da se ovaj princip poštuje u praksi (nismo našli informaciju koja bi pokazala drugačije). Nekoliko eksperata je izjavilo da neki ovlašteni zvaničnici još uvek koriste taktike zastrašivanja ili čak zabranjene metode tokom maloljetničkog ispitivanja. [Iako zakoni o zaštiti i](#)

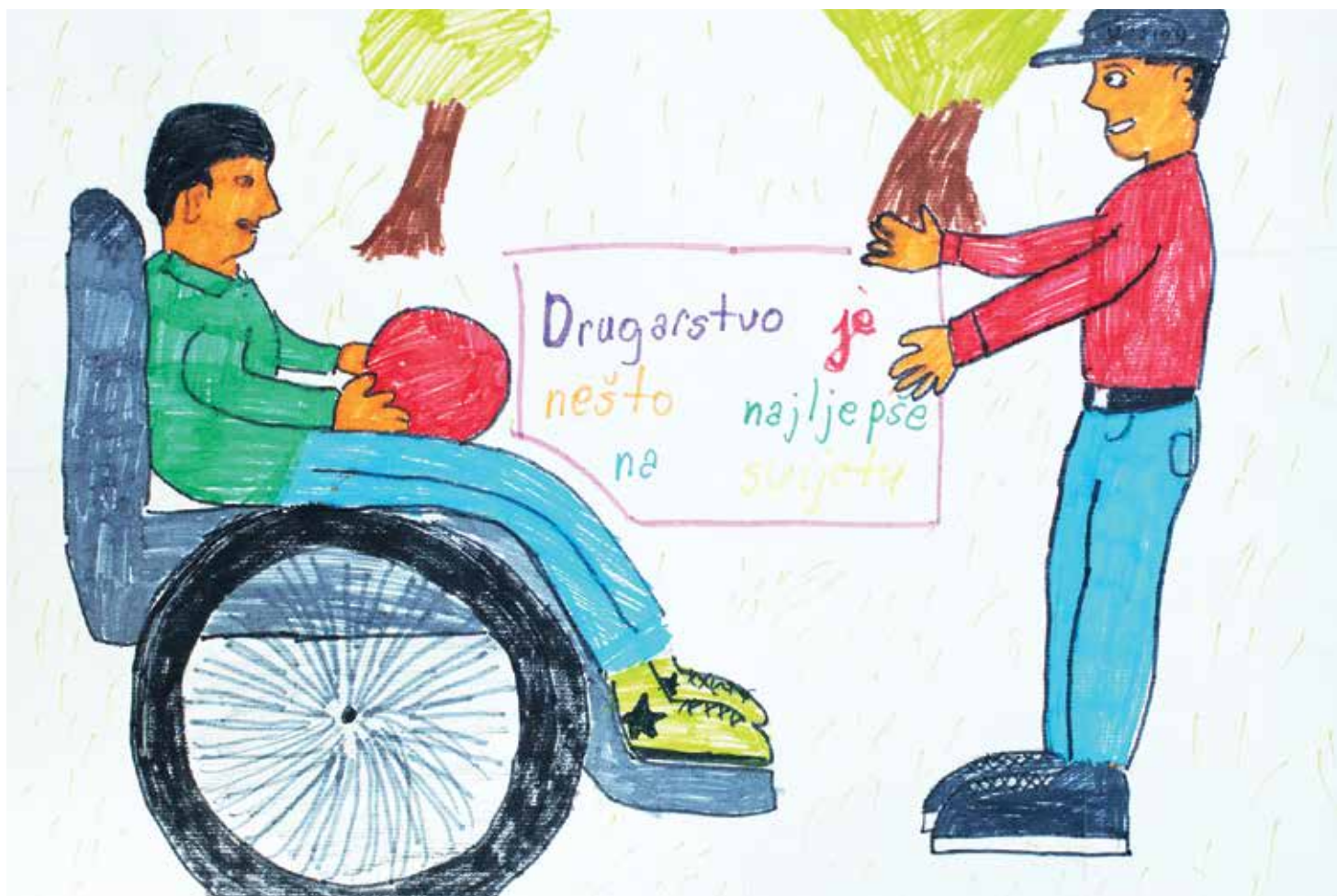
postupanju propisuju obavezno prisustvo branioca tokom prvog saslušanja u policijskoj stanici, nekoliko maloljetnika je reklo da su bili zlostavljani i zastrašivani prije dolaska branitelja. Zakon predviđa da u policijskoj stanici postoji jedinica za maloljetnike koja se sastoji od jednog ili više ovlaštenih službenika za maloljetnike i jednog ili više stručnih savjetnika. U praksi, ova situacija je drugačija, policijske stanice imaju jedno službeno lice/policajca obučenog za rad s maloljetnicima u krivičnom postupku. Ovaj broj treba povećati organizovanjem treninga.

U prvostepenim sudovima postoji odjeljenje za maloljetnike koje čini jedan ili više sudija za maloljetnike i jedan ili više profesionalnih savjetnika. U prvostepenim i drugostepenim sudovima postoji vijeće za maloljetnike sastavljeno od troje sudija (izvansudsko vijeće). Tužilac i sudije moraju imati posebno znanje kako bi zadovoljili potrebe i interese mladih. Institucija ombudsmana BiH preporučuje Centru za edukaciju sudija i tužilaca FBiH i Centru za edukaciju sudija i tužilaca RS da intenzivno poduzimaju mjere s ciljem sticanja posebnih znanja i kontinuirane profesionalne obuke sudija i tužilaca na polju dječijih prava, prekršaja za mlade i njihove krivičnopravne zaštite, kao i osnaživanja tužilaca i sudija za češće izricanje alternativnih mjera.

Za sva krivična djela počinjena od strane maloljetnika, nadležan je prvostepeni sud. Drugostepeni sud je nadležan da odlučuje o žalbama protiv odluka prvostepenih sudova. Prema istraživanju Institucije ombudsmana BiH, maloljetnici su svjesni mogućnosti podnošenja žalbi na uslove smještaja i liječenja. Maloljetnici u intervjuu navode da su upoznati sa sistemom žalbi u tri koraka, ali smatraju da su žalbeni mehanizmi neefikasni i nepravedni. Naša preporuka je da preduzmu sve moguće mjere kako bi žalbeni mehanizmi bili poznati, efikasni i pravedni za sve.

Država centralizira informacije i održava nacionalnu bazu podataka o djeci optuženoj za krivično djelo iz koje se vidi broj djece optužene za krivično djelo podijeljeno na: dob, spol i vrstu prekršaja. Entitetska ministarstva pravde su odgovorna za koordinaciju organa i institucija koji izriču i provode kaznene sankcije u entitetima, a Ministarstvo pravde BiH je zaduženo za koordinaciju organa i institucija koje izriču i provode kaznene sankcije na nivou BiH. U Izveštaju o napretku, Evropska komisija navodi da je došlo do kašnjenja u procesu integracije u BiH, što se prvenstveno pripisuje nedostatku političke volje za nastavkom ključnih reformi. Isti Izveštaj o napretku navodi brojne zabrinutosti u vezi s implementacijom prava djeteta, kao što je slaba primjena alternativnih mjera i odsustvo nacionalne strategije za postupanje s maloljetnicima u sukobu sa zakonom. Država treba pokazati političku volju za nastavak ključnih reformi, posebno u implementaciji prava djeteta, slabe primjene alternativnih mjera i odsustvo nacionalne strategije za postupanje s maloljetnicima u sukobu sa zakonom.

Koncept pravde za djecu nastoji promovisati usklađenost s međunarodnim standardima za svu djecu koja dolaze u kontakt sa pravosudnim sistemom, bilo da se radi o počiniteljima, žrtvama, svjedocima ili srođnicima zatvorenika i njihovoj zaštiti. Socijalni servisi su dio ovog koncepta i zajedno s vlastima su koordinirali osiguranje najboljeg interesa djeteta kada su u pitanju vanparnične mjere. Obrazovne institucije su također uključene u proces izvansudske podrške, a institucije imaju pregled maloljetnika tokom boravka u školi. Kroz projekat UNICEF-a BiH "Pravda za svako dijete", provodi se koordinacija između civilnog sektora i lokalnih vlasti kako bi se pratile vanparnične mjere. Tek odnedavno su uvedene odredbe za vansudske mjere i zbog toga je primjena još uvijek ograničena i uglavnom se provodi kroz projektne aktivnosti. Pravni okvir treba definisati mehanizme na nacionalnom nivou za konsultacije o razvoju politika koje se odnose na maloljetne prestupnike s organizacijama civilnog društva.

Zaključci -
politike za djecu

Veoma često čujemo da su zakonska rješenja u BiH dobra, ali da je implementacija problem. To je potvrđeno i provedbom i rezultatima Indeksa dječije zaštite 2.0. Ukupan rezultat za zakone i politike za tretirane članove UNCRC-a je 0,732 od maksimalne ocjene 1, što je dobro, ali signalizira da i dalje postoje pitanja koja još uvijek nisu obuhvaćena našim zakonodavstvom. Rezultat za ukupnu implementaciju iznosi 0,470 od maksimalne ocjene 1 i ukazuje na značajan jaz između politike i prakse (0,262).

Vlada BiH je ratificirala većinu relevantnih međunarodnih konvencija, te je veći dio pravnog i regulatornog okvira usklađen s ovim dokumentima. Međutim, potrebno je poduzeti konkretne korake u cilju povećanja odgovornosti relevantnih tijela za stvarnu provedbu.

U nastavku su date neke ključne preporuke koje imaju za cilj smanjenje ovog jaza, kao i poboljšanje cjelokupnog sistema dječije zaštite u BiH, kroz pregled koji je urađen za pet dimenzija vladinih akcija: zakoni i politike, usluge, kapaciteti, koordinacija i odgovornost.

Zakoni i politike

Kako bi se smanjio rizik od seksualnog zlostavljanja i eksploatacije djece, vlasti su dužne donijeti zakone kojima se sprečava da osobe osuđene za nasilje ili seksualno zlostavljanje djece rade s djecom ili imaju pristup djeci.

Registar seksualnih prestupnika nad djecom postoji samo u Republici Srpskoj. Pridržavajući se člana 34. UNCRC-a potrebno je prilagoditi zakone i uspostaviti isti registar za teritoriju Federacije BiH i Brčko Distrikta.

Preporučuje se hitna ratifikacija Haške konvencije o zaštiti djece i saradnji u oblasti međudržavnog usvajanja, kao i njena potpuna usklađenost sa procedurama za usvajanje sa članom 21. UNCRC-a. Potrebno je i zalaganje za podizanje gornje starosne granice za usvajanje i osigurati koherentnost između entiteta.

Preporučuje se uvođenje zakonske odredbe za eksplicitnu zabranu smještaja djece do tri godine u institucije, kao i eksplicitna zabrana fizičkog kažnjavanja djece u svim sredinama.

Servisi

Preporučuje se da BiH obezbijedi finansijske standarde za sve državne i sponzorisanе usluge, uključujući usluge rehabilitacije i reintegracije djece žrtava nasilja.

Pravni i regulatorni okvir ne zahtijeva obavezno izdavanje dozvola za usluge koje pružaju vladini subjekti, stoga se preporučuje da država obezbijedi minimalne standarde kvaliteta s ciljem poboljšanja i usklađivanja svih svojih usluga za djecu.

Preporučuje se da vlada preuzme odgovornost za osiguravanje ili povećanje pristupa dežurnim službama za prijavu zlostavljanja djece, koje trenutno pružaju nevladine organizacije.

Država treba da obezbijedi rehabilitacione usluge za oporavak i reintegraciju koje su eksplicitno prilagođene djeci i obezbijedi djeci prijatne prostore u svim rehabilitacionim institucijama i centrima za djecu i odrasle, kao i stručno osoblje za rehabilitacijske aktivnosti i tretman djece.

Usluge namijenjene djeci sa poteškoćama u razvoju moraju postati dio sistema sa stabilnim finansiranjem, podrškom i osiguravanjem primjene zakonodavstva u praksi. Posebnu pažnju treba posvetiti kvaliteti usluga, zasnovanih na stvarnim potrebama, i širenju ovih usluga na suburbana i ruralna područja zemlje.

Kapaciteti

Postoji potreba za jasnom i jedinstvenom definicijom i kriterijima za identifikaciju porodica u riziku, koji bi se fokusirali na sprečavanje nepotrebnog razdvajanja porodica s djecom sa poteškoćama u razvoju, djece bez roditelja i djece mlađe od tri godine.

Preporučuje se da se osigura pokrivenost, adekvatna raspodjela i efikasno korištenje finansijskih i ljudskih resursa za usluge koje ublažavaju rizik od nepotrebnog odvajanja porodica, uključujući usluge podrške porodici i finansijsku pomoć.

Preporučuje se da BiH obezbijedi dovoljno resursa i napravi transparentan, pouzdan i dostatan budžet za djecu bez doma u svim lokalnim zajednicama. Država također treba da obezbijedi finansijsku podršku za ove usluge, uključujući i podršku nevladinim organizacijama koje već provode ovu vrstu usluga.

Odgovornost

Preporučuje se da država obezbijedi standarde kvaliteta usluga socijalne zaštite, finansijske standarde zasnovane na programskom budžetiranju i sveobuhvatni sistem licenciranja za sve državne i privatne subjekte koji pružaju te usluge.

Monitoring i evaluacija svih usluga koje vode državne institucije, nevladine organizacije ili privatni sektor treba ozbiljno planirati i provoditi jer ovaj aspekt nedostaje u svim istraženim dimenzijama u okviru ovog dokumenta.

Važno je da djeca, roditelji i drugi koji brinu o djeci budu obučeni i obrazovani o tome kako da izbjegavaju, prepoznaju i izvještavaju o seksualnoj eksploataciji i zlostavljanju.

Pozitivno roditeljstvo i pozitivno discipliniranje djece treba promovirati i podučavati u cijeloj BiH.

Koordinacija

U Bosni i Hercegovini ne postoji adekvatna koordinacija između državnih, lokalnih, privatnih, nevladinih organizacija, institucija i agencija koje se bave brigom o djeci. Različiti pristupi dovode do kršenja prava djeteta. Bosna i Hercegovina treba obezbijediti adekvatan sistem za prikupljanje podataka o ugroženoj djeci. Bolji podaci omogućit će donositeljima odluka da donesu odluke koje poštuju pravni okvir BiH. S druge strane, on će ukazati na to koji zakoni ili podzakonski akti moraju biti izmijenjeni i dopunjeni. Podaci trebaju biti centralizirani i redovno ažurirani.

Već uspostavljena koordinacijska tijela kao što su Vijeće za djecu BiH na državnom nivou ili različita koordinacijska tijela na entitetskim, kantonalnim i lokalnim nivoima trebaju biti adekvatno podržana, posebno sa stručnjacima u oblasti dječije zaštite, što će podići i odgovornost za stanje zakonodavstva i praksi za djecu.

Zasluge

Implementacija

Menadžer za prikupljanje i obradu podataka

Andy Guth je koautor Indeksa zaštite djece, trener i menadžer za prikupljanje i obradu podataka za Indeks. Jedan je od vodećih stručnjaka za zaštitu djece u regionu, s iskustvom u medicini i više od 29 godina radnog iskustva na polju zaštite djece. Njegov portofolio uključuje rad s različitim nacionalnim i međunarodnim nevladinim organizacijama, agencijama Ujedinjenih nacija i vladama, uključujući vlade Rumunije, Bugarske, Moldavije, Rusije i Hrvatske.

Autori i eksperti na prikupljanju podataka (abecednim redom)

Dr. Dimitrije Čeranić docent je na užoj naučnoj oblasti Građansko pravo na Pravnom fakultetu Univerziteta u Istočnom Sarajevu, gdje obavlja i funkciju prodekana za naučnoistraživački rad. Na matičnom fakultetu drži nastavu iz predmeta Nasljedno pravo, Porodično pravo i Građansko procesno pravo I na prvom stupnju studija, kao i nastavu iz Notarijalnog prava na drugom ciklusu studija. Držao je gostujuća predavanja po pozivu na master studijama Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu, Građanskopravni modul, podmodul Prava djeteta. Bio je učesnik na četrdeset naučnih i stručnih skupova u zemlji i inostranstvu. Autor je trideset objavljenih naučnih i stručnih radova. Bio je i jeste član više zakonodavnih komisija, kao i mnogih stručnih i naučnih tijela iz oblasti prava i visokog obrazovanja. Predsjednik je Podružnice za regiju Bijeljina i član Predsjedništva Udruženja pravnika Republike Srpske. U svojstvu koordinatora ili stručnog saradnika učestvovao je na pet projekata u vezi sa pravima djeteta, tri ljetne škole o ravnopravnosti spolova, te bio član organizacionih i redakcionih odbora deset naučnih skupova iz oblasti prava.

Edisa Demić je profesor pedagogije, trenutno postdiplomac sociologije. Od 2005. godine je zadužena za organizaciju i provođenje treninga, radionica i predavanja za oko 30.000 djece, mladih, agencija za provedbu zakona, žrtava i drugih kategorija ranjivih na trgovinu ljudima, kao i javnosti širom Bosne i Hercegovine. Njene odgovornosti su uključivale i razvoj i upravljanje sveobuhvatnim projektima koji uključuju više vladinih i nevladinih aktera u cilju sprečavanja i suzbijanja trgovine ljudima i djecom u Bosni i Hercegovini. Suosnivač je Udruženja "Novi put", trenutno na poslu rukovodioca za prevenciju i edukaciju i PR.

Džamna Duman Vranić je docent na Pravnom fakultetu Univerziteta u Sarajevu, gdje vodi seminare o porodičnom pravu. Magistrirala je pravo i JSD na Univerzitetu u Sarajevu. Njeno istraživanje se fokusira na ljudska prava, prava djeteta, rodne politike i alternativno rješavanje sporova.

Nataša Đorđić je diplomirala na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Banjoj Luci, Odsjek za sociologiju. Radila je kao koordinator i asistent koordinatora projekta, trener i istraživač. Glavni fokus angažovanja je rad s djecom i mladima, kroz razne programe kao što su razvoj životnih vještina u cilju poboljšanja efikasnosti obrazovnog sistema kroz posebne intervencije za razvoj životnih vještina kod djece i mladih. Iskustvu u radu s mladima i djecom doprinio je i rad u srednjoj školi, gdje je radila kao profesorica. Članica je tima za praćenje primjene Programa za prevenciju maloljetničke delikvencije na lokalnom nivou. Također je članica tima za rad naučnog kampusa studenata Univerziteta u BiH.

Jagoda Gregulska je trenutno viši istraživač u agenciji Ecorys (Poljska) i doktorant na Central European Universityju. Ima više od deset godina iskustva u istraživanju i podučavanju pitanja koja se odnose na ljudska prava i socijalnu pravdu, uglavnom na Balkanu. Njena stručnost uključuje mir i pomirenje, s fokusom na prava mladih, žena i djece i izgradnju zajednice. Jagoda ima i praktično iskustvo podržavajući organizacije civilnog društva u Bosni u njihovom radu u zajednici.

Nela Hukić je uposlenica organizacije World Vision BiH. Posjeduje višegodišnje iskustvo u oblasti dječije zaštite koje je sticala kroz programe i projekte World Visiona. O važnosti zaštite djece od svih oblika nasilja i zaštiti najranjivijih kategorija stanovništva ukazivala je radeći kao dopisnica BH radija 1; zatim radeći u HO Međunarodni forum solidarnosti – EMMAUS, NVO "Vesta" iz Tuzle te u Fondaciji tuzlanske zajednice. Trenutno radi na poziciji Specijaliste za dječiju zaštitu i obrazovanje u organizaciji World Visiona BiH.

Branka Ivanović – izvršna direktorica IN fondacije, je psiholog s dugogodišnjim iskustvom u društvenim inovacijama, organizacionom razvoju i upravljanju programima psihosocijalne i dječije zaštite, kao i u radu s djecom kroz programe s međunarodnim organizacijama. Branka ima veliko iskustvo u obukama i poseban profesionalni interes za istraživanje nasilja i djece u riziku. Ona je posvećena, produktivna i fokusirana, s istaknutim organizacionim i menadžerskim sposobnostima i sposobnošću da motiviše, vodi i inspiriše svoj tim.

Dijana Kremenović je članica organizacije World Vision u uredu u Banjoj Luci. Kroz 24 godine rada u Međunarodnom komitetu Crvenog križa (ICRC), UNHCR-a i World Visiona, stekla je iskustvo u zaštiti prava ranjivih kategorija, te je posebno posvećena zaštiti i poboljšanju dobrobiti djece u Bosni i Hercegovini.

Elvira Lakota je programski koordinator i trener za poboljšanje kvaliteta obrazovanja, sa 16 godina dugog iskustva u radu s osnovnim i srednjim školama, javnim institucijama, nevladinim organizacijama, nastavnicima i djecom u BiH i Republici Sjevernoj Makedoniji. Glavne oblasti rada i nadležnosti su: koordinator projekta u oblasti obrazovanja, sa 15 godina radnog iskustva u BiH i Republici Sjevernoj Makedoniji; međunarodni trener za poboljšanje kvaliteta obrazovanja, uključujući teme: obrazovanje za socijalnu pravdu, čitanje i pisanje za kritičko mišljenje, dječija prava u školama i socijalna uključenost, metodologija usmjerena na djecu; evaluator i istraživač u oblasti društvenih studija (Desk research, Baseline study, evaluacija projekta, monitoring dječijih prava).

Abida Pehlić je magistrirala njemački jezik i književnost, i trenutno je na master studiju sociologije. Suosnivač je i potpredsjednik Udruženja za borbu protiv trgovine ljudima "Novi put". Od 2000. godine radi na suzbijanju i sprečavanju problema trgovine ljudima i zlostavljanja djece, te je uključena u izradu i pregled akcionih planova i drugih relevantnih politika i dokumenata. Gospođa Pehlić je koautor i pružila doprinos brojnim naučnim radovima i međunarodnim izvještajima o problemu trgovine ljudima i prepoznata je kao relevantni nacionalni stručnjak za komunikaciju s medijima po pitanju trgovine ljudima, zlostavljanja djece i rodno zasnovanog nasilja.

Nataša Pivašević – diplomirana psihologinja, psihoterapeutkinja u edukaciji pravca Transakciona analiza, certificovana trenerica emocionalne pismenosti i asertivne komunikacije. Iskustvo u socijalnoj zaštiti djece BiH sticala je prvenstveno kroz angažman u Udruženju "Nova generacija" na programima Plavi telefon, savjetodavna linija za djecu, "Stariji brat, starija sestra" i Dnevni centar za djecu u riziku. Suosnivačica je Udruženja "Obrazovna inicijativa" i aktivan član u Udruženju "Zdravo da ste".

Ira Raković je radila za NVO "Naša djeca" Zenica, kao vođa programa za prava djeteta. Bila je istraživač i koordinator projekta "Ulaganje u djecu", kao i nacionalni koordinator regionalnog projekta "Glas mladih". Radila je kao dio tima na izradi alternativnih izvještaja o stanju dječijih prava u BiH, kao i na razvoju Indeksa dječije zaštite 1.0. Diplomirala je psihologiju na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu.

Adisa Redžić je projekt menadžer u organizaciji World Visiona BiH. Adisa ima iskustvo u dječijoj zaštiti i provedbi projekata u vezi sa zaštitom djece koje finansiraju Unicef BiH i UNDP i doprinosi provedbi programskih aktivnosti dječije zaštite World Visiona BiH.

Aleksandra Štrbac je psiholog, zaposlena kao izvršna direktorica u organizaciji "Zdravo da ste". U dvadesetogodišnjem radu na planiranju i provedbi programa za djecu i mlade, posebno se bavila praćenjem prava djece, te sudjelovala u istraživanjima, radnim grupama i zagovaračkim procesima u cilju poboljšanja života djece u cijeloj BiH, te u nekim međunarodnim procesima u Evropi. U ime Mreže "Snažniji glas za djecu", čija je članica Koordinacionog odbora, predložena je za članicu Vijeća za djecu BiH.

Dragana Vujnović je programska menadžerica u NVO "Svjetionik" s više od 22 godine iskustva, posebno u programu zaštite djece i prava djece, fokusirana na pitanja u vezi s obrazovanjem i praćenjem prava djece, osnaživanjem djece i mladih za osobni razvoj i učešće, implementacijom DevInfo baza podataka, istraživanjem i analizom socijalne situacije i usluga, itd., kroz saradnju sa nacionalnim nevladinim organizacijama i međunarodnim organizacijama kao što su TDH, UNICEF, DEZA, UMCOR i EU, kao i vladini organi i lokalne vlasti. Diplomirala je menadžment i javnu upravu i bila je apsolvent na Medicinskom fakultetu Univerziteta u Banjoj Luci.

Pregled i uređivanje finalnog dokumenta

Berina Ceribašić,
Dragana Bulić

Grafički prikazi i dizajn

Aida Redžović

Prevod

Berina Ceribašić

Lektura

Maida Mehić

Likovni crteži

Djeca i mladi koji su sudjelovali u globalnom likovnom natječaju "Sva lica zanemarivanja" u okviru nacionalne kampanje za zaustavljanje zanemarivanja i nasilja nad djecom "Vrijedni pažnje", realizovane kao dio globalne kampanje "Potreban je cijeli svijet da se zaustavi nasilje nad djecom"

Dodatak – Metodologija izrade Indeksa

Okvir Indeksa

Okvir Indeksa čini 987 indikatora koji zajedno mjere državne politike i akcije na ostvarivanju većeg stepena dječije zaštite. Indikatori su podijeljeni u šest skupina koje tretiraju određeno pravo djeteta.

Prva skupina indikatora potječe iz člana 4. UNCRC-a. Ovaj član zahtijeva od država potpisnica Konvencije da poduzmu sve potrebne mjere i akcije kako bi se osigurala dječija zaštita. Indeks ovu kategoriju naziva “ambijent upravljanja” dječijom zaštitom. Primjer indikatora ambijenta upravljanja je: Da li su usvojeni sveobuhvatni zakoni o pravima djeteta i dječijoj zaštiti?

Druga skupina indikatora zasniva se na članu 2. UNCRC-a. Ovaj član zahtijeva da države poštuju i osiguraju prava navedena u Konvenciji za svako dijete u njihovoj nadležnosti bez diskriminacije bilo koje vrste, i poduzmu sve odgovarajuće mjere kako bi osigurali taj zahtjev.

Treća skupina indikatora potječe iz člana 7. UNCRC-a. Ovaj član zahtijeva da se djeca registruju odmah po rođenju i da od rođenja imaju pravo na ime, pravo na sticanje državljanstva i, koliko je to moguće, pravo da znaju za svoje biološke roditelje i da se roditelji o njima brinu. Član 7. zahtijeva od svih država potpisnica da osiguraju sprovođenje ovih prava. Registracija rođenja djeteta se smatra osnovnim pravom zaštite djece.

Četvrta skupina indikatora koristi konkretne članove iz UNCRC-a i principe sistemskog pristupa dječijoj zaštiti kao zajedničku bazu i matricu za kvalitativne indikatore. Da bi se analizirale sve odredbe članova, okvir Indeksa se oslanja na Priručnik za implementaciju Konvencije o pravima djeteta koji je objavio UNICEF. Priručnik nudi analizu svakog člana UNCRC-a iz zaključnih primjedbi Komiteta za prava djeteta u 300 različitih slučajeva³. Priručnik nudi nekoliko “da”, “ne” i “djelimično implementirano” spiskova za provjere kojima je svrha stvaranje razumijevanja značaja svakog člana. Indeks koristi ove liste za provjeru kao temeljne indikatore za okvir. Kvalitativni indikatori su “da”, “ne” i “djelimično implementirano” za pitanja

koja mjere državne (I) politike/pravne i regulatorne okvire; (II) Usluge, procese, mehanizme; (III) Kapacitete; (IV) Odgovornost; i (V) Koordinaciju i saradnju u vezi sa članovima UNCRC-a koji se odnose na dječiju zaštitu. Ovi ključni elementi su neophodni da bi se ostvario funkcionalan sistem dječije zaštite⁴. Članovi UNCRC-a koji su izabrani su oni koji su u vezi sa pravom svakog djeteta da ne bude izloženo šteti i koji navode da je dužnost države zaštititi i pobrinuti se za djecu koja su izložena štetnim utjecajima.

Peta skupina indikatora se posebno fokusira na podršku vlade socijalnim radnicima. Socijalni rad igra ključnu ulogu u javnom sektoru tako što omogućava upravljanje mehanizmima dječije zaštite, procesima i uslugama i na lokalnom i na regionalnom, odnosno državnom nivou. Stoga, Indeks uključuje konkretne indikatore za socijalni rad, imajući na umu značaj njihove uloge.

Šesta skupina indikatora bavi se kvantitativnim podacima o trenutnom stanju dječije zaštite djevojčica i dječaka u svakoj državi. Naprimjer, jedan od indikatora posmatra stopu djece od 0 do 2 godine u rezidencijalnoj skrbi (na 100.000 stanovnika od 0 do 2 godine). Dio podataka prikupljenih u ovoj skupini dolaze iz UNICEF-ove TransMoEE baze podataka, često korištenog izvora podataka o djeci na globalnom nivou i zvaničnih statističkih podataka u zemlji.

Prikupljanje podataka i njihova potvrda

Tim za prikupljanje podataka u BiH činilo je 14 stručnjaka za zaštitu djece koji su odabrani s ciljem da pruže različite stručne ekspertize kao i dva pravna stručnjaka. Trening koji je vodio menadžer za prikupljanje podataka (i koautor okvira Indeksa) pružio je obuku timu prije prikupljanja podataka.

U prvim fazama prikupljanja, grupe od dva stručnjaka prikupljale su podatke neovisno, za odabranu skupinu indikatora (koristeći izvještaje, studije, članke, statističke podatke, itd.) da bi potvrdile odgovor "da", "ne" i "djelimično implementirano" za svaki indikator Indeksa. Na ovaj način dva stručnjaka su odvojeno pregledala svaki indikator. Tamo gdje nisu postojali takvi podaci bazirani na dokazima u obzir su uzimani intervjui s relevantnim pripadnicima interesnih grupa i informacije bazirane na ličnom iskustvu profesionalaca s relevantnom ekspertizom u tom određenom polju.

Po završetku pojedinačnih provjera i potvrda, u obzir su uzimani odgovori koji su dva različita stručnjaka dala za isti indikator i upoređivao ih je menadžer za prikupljanje podataka. Odgovori za koje je utvrđeno da nisu dosljedni između dva stručnjaka ili kojima je nedostajala potrebna potvrda zahtijevali su daljnju provjeru i prikupljanje dokaza. Dva stručnjaka kojima je dodijeljen isti indikator su ponovno u okviru grupnog rada pregledali i raspravili dokaze i potražili dodatne informacije ukoliko je to bilo potrebno. Zajedničke odgovore koje je svaki podtim obezbijedio, naknadno je pregledao menadžer za prikupljanje podataka. Bile su potrebne tri ili četiri provjere tokom ukupnog perioda od tri mjeseca da bi se dovršio proces provjeravanja i mogla postići konačna saglasnost za svaki indikator koji se razmatrao.

^{**} Annual report on the result of the activities by the Human Rights Ombudsman of Bosnia and Herzegovina for 2013, p.140, Chapter 5.5

Konačnu unakrsnu provjeru informacija korištenih u različitim dijelovima Indeksa obavio je menadžer za prikupljanje podataka prije konačne potvrde bh. tima za izradu Indeksa, uz podršku nacionalnog koordinatora i tima stručnjaka.

Ocjenjivanje

Svaki kvalitativni indikator zahtijevao je odgovor “da”, “ne” ili “djelimično implementirano”, da bi se ocijenili rezultati, “da” = 1, “ne” = 0, i “djelimično implementirano” = 0,5. U situacijama u kojima je više podindikatora doprinosilo jednom glavnom indikatoru, konačna ocjena indikatora računala se kao prosjek ocjena podindikatora (npr. $1 + 0,5 + 0 + 1 + 0,5 = 3 : 5 = 0,6$).

Prosječan rezultat računao se za tri od četiri izvora indikatora: 1) Ambijent upravljanja, 2) Registracija po rođenju, 3) Nediskriminacija i 4) Socijalni rad. U slučaju glavnog izvora (UNCRC članovi analizirani putem sistematskog pristupa dječijoj zaštiti), svaki član UNCRC-a i njegovi indikatora ocjenjivani su posebno (da bi se dobila jedna prosječna ocjena po članu).

Konačna ocjena Indeksa dječije zaštite izračunata je kao prosjek svih glavnih indikatora uključenih u sve komponente okvira Indeksa; na taj način, svaki glavni indikator jednako doprinosi konačnom (ukupnom) rezultatu Indeksa.

Napomena

Podaci Indeksa dječije zaštite 2.0 nisu u potpunosti uporedivi s Indeksom 1.0, zbog dodatnih komponenti (registracija rođenja, nediskriminacija, djeca izbjeglice/hitna intervencija, mučenje i ponižavajuće postupanje, maloljetničko pravosuđe). Također, kako bi se podržalo preciznije prikupljanje podataka, nekoliko indikatora uključenih u Indeks 1.0 bilo je podijeljeno u nekoliko specifičnijih indikatora. To je rezultiralo povećanjem ukupnog broja glavnih indikatora sa 500 na 987, što je u konačnici doprinijelo i kvaliteti podataka.

Statistički podaci koji su uključeni u ovaj okvir nisu ocijenjeni. Ocjenjivanje komponente statističkih podataka zahtijevalo bi usporedbu sa sličnim podacima iz drugih zemalja, kako bi se omogućila primjena formule linearne transformacije. Takvi podaci, međutim, još nisu dostupni.

INDEKS DJEČIJE ZAŠTITE 2.0

BOSNA I HERCEGOVINA 2019.

Mjerenje napora vlade da zaštiti djevojčice i dječake